

Mouchet'nin (1886-1941) İstanbul'daki mesleki yaşamını inceleyerek, onun Tıbbiye'de yerleşik Fransız kültürünün son dönemindeki rolünü göstermeye çalışacağız.

General Franchet d'Espérey'in doktorları

Müttefiklerin Doğu Orduları Başkomutanı General Louis F.M.F. Franchet d'Espérey 23 Kasım 1918'de İstanbul'a ayak bastı. İşgal güçleri, kentte konuşlandıktan hemen sonra, Şişli'deki La Paix Hastanesi'ne geri aldı ve Gülhane Hastanesi'nin 30 Aralık gününe kadar boşaltılmasını istedi.⁵ Elkonulan Elmadağ'ndaki Avusturya Hastanesi'ne generalin adı verildi: "Hôpital civil et maritime Français Franchet d'Espérey".⁶ Bu hastaneye atanarlardan biri, anatomist ve cerrah Dr. Aimé Mouchet idi. Dr. Mouchet, Toulouse Tıp Fakültesi'nden 1911'de mezun olmuş, fakültede anatomi prorektörü iken 1914'te askere alınmış; önce Arhangelsk'te (Rusya) görevlendirilmiş, oradan Selanik'e ve Fransız işgal ordusu ile birlikte İstanbul'a gelmişti.⁷

Damat Ferit Hükümetlerinde önce Maarif sonra Dahiliye Nazırlıklarında bulunan Ali Kemal Bey, Darülfünun-ı Osmani Talimatnamesi'nin (11 Teşrinivevvel 1335/1919) hazırlanmasını sağlamış, bu görevinden ayrıldıktan sonra da Darülfünun'a olan ilgisini sürdürmüştü.⁸ Ali Kemal Bey, eğitimde açıkça Fransa yanlıydı: "Başımıza gelenlerin eğitimsizlikten geldiğini, Fransa'nın yardımıyla Galatasaray gibi okullar kurulacak olursa, sıkıntılarımızın kısa zamanda çözüleceğini" savunmaktaydı.⁹ Maarif Nazırı iken, General

Dr. AIMÉ MOUCHET ve TIBBİYE'DE FRANSIZ KÜLTÜREL EGEMENLİĞİNİN SONU

Şeref Etker*

Tıbbiye'nin ilk kuruluşu sayılan Tıphane'nin 1827'de açılışıyla, Türkiye'de yabancı dillerde tıp öğretimi de başlamış olmaktadır. Tıphane-i Amire'de ve Cerrahane-i Mamure'de eğitimin 'fenni' ve teorik bölümleri, öğretmenlerinin bildikleri yabancı dillerde (İtalyanca ve Fransızca) öğrencilerin anlayabildikleri düzeyde verilmekteydi.¹ Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'nin kuruluşunda (1839) yapılan bir düzenleme ile öğretim dili Fransızca olmuş; öğrenciler için hazırlık sınıfları oluşturulmuştu. Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane, resmi dili olarak Fransızca'yı seçmişti.² Avusturya-Macaristan'dan ve Almanya (Prusya)'dan gelen öğretim üyeleri de derslerini bu dilde vermek durumundaydı.³ Tıbbiye'de Fransızca öğretim - özel sözleşmelerle Fransızca ders vermesine izin verilen - Dr. Aimé Mouchet'nin Türkiye'den ayrıldığı 1939 yılına kadar değişik biçimlerde sürmüştür. Öğretimin, sivil tıp okulu Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de 1867'den sonra Türkçe yapılmasına; 1870'de Askeri Tıbbiye'de Fransızca eğitime son verme kararına ve yeni Gülhane Hastanesi'nde (1898) Almanca'nın ağırlığına karşın, Fransız kültürü yüzyıl boyunca Türkiye'de tıp eğitimine egemen olmuştur.⁴ Bu yazıda Aimé

İstanbul Üniversitesi'nin Rektörü Prof. Dr. K. İ. Gürkan'ın "La Faculté de Médecine d'Istanbul" (s.3541-3545, 14 fig.) başlıklı tanıtımıdır. (Yazılardan biri Dr. Erich Frank'a aittir.).

⁵ K. Özbay, *Türk Asker Hekimliği ve Asker Hastaneleri*, c.II, İstanbul, 1976, s.243; M. Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., 1998, s.12.

⁶ R. Marmara, "Taksim'deki Veba Hastanesi ve 'Les Filles de la Charité': İstanbul'da veba salgını" (çev. G. Çelikkol), *Tarih ve Toplum*, c.38, sayı 228, Aralık 2002, s.34-37/370-373.

⁷ Dr. Aimé Mouchet'nin biyografisi için bkz. N. A. Berkol, "Prof. Dr. A. Mouchet", *İ.Ü. Tıp Fak. Mecm.*, c.4, sayı 17, 1941, s.2252-2256; B. N. Şehsuvaroğlu, "Bizde anatomi öğretimine dair", *İ.Ü. Tıp Fak. Mecm.*, c.15, sayı 1, 1952 (Ord. Prof. Nurettin Ali Berkol'un yetmişbeşinci yıldönümü için) s.400-401; Z. Zeren, "Prof. Dr. A. Mouchet", *Tib Dünyası*, c.XIV, sayı 7-159, Temmuz 1941, s.4733-4734. Aimé Mouchet'nin önadı bazı belgelere "Jean" olarak geçmiştir. Bkz. *[T.C] Üçüncü Mıntaka Etibba Odasına Mukayyet Aza Cetveli*, İstanbul, Kader Matbaası, 1931, s.10 (361. Prof. Jean Mouchet Bey, Taksim, Fransız Hastanesi).

⁸ "Darülfünun'un umum hey'et-i tedrisiyesi - 6 Teşrinisani 1337 [Kasım 1921] tarihinde Darülfünun Emmini intihabı" fotoğrafında Ali Kemal Bey en önde yer almaktadır. *İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi. 1338-1339 sene-i dersiyesine aiddir*, [İstanbul] Şehzadebaşı, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1338, s.17.

⁹ S. Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, [1.bs.] İstanbul, Cem Yayınevi, 1976, s.233; *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, c.I Mutlakiyete Dönüş 1918-1919*, [3.bs.], İstanbul, T.İş Bankası Kültür yay., 2004, s.241.

* Dr. , Zeynep-Kamil Hastanesi, Üsküdar 34668, İstanbul.

¹ B. N. Şehsuvaroğlu, "Türkiye'de Tıp Öğretimi / L'Enseignement de la Médecine en Turquie", *İ.Ü. Tıp Fak. Mecm.*, c.27, sayı 2, 1959 (Prof. Dr. Mehmet Rüştü Önel nüshasından ayırbası), s.735-752; O. N. Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, c.2, İstanbul, Osmanlı Matbaası, 1940, s.280-297; A. Süheyl [Ünver], "Cerrahane-i amire", *Tib Dünyası*, c.IV, No.7, 15 İkinci teşrin 1931, s.1460-1467.

² E. K. Unat, "Osmanlı İmparatorluğunda Fransızca Tıp Öğretimi ve Etkileri", Ankara, TTK yay., 1981 (*VIII. Türk Tarih Kongresi* c.II'den ayırbasım) s.1291-1298 [*Dirim*, c.52, sayı 1-2, s.65-71, Ocak-Şubat 1977]; T. R. Kazancıgil, "Tıbbımızın Garba Dönüşü", *Türk Tıp Cem. Mecm.*, c.22, 100 üncü Yıl Özel Sayısı, 2 Haziran 1956, s.65-69. Bu dönemde tıp terimlerinin Türkçeleştirme çalışmalarında yine "Fransız ekolünün kabul ettiği terminoloji" esas alınmıştır. Bkz. Z. Zeren, *Anatomi Terimlerimiz Hakkında Düşünceler*, İstanbul, Hüsnütabiat Matbaası, 1941, s.5.

³ K. Kreiser, "Le rôle de la langue française en Turquie et la politique culturelle allemande au début du XXe siècle", *Türkische Studien in Europa*, İstanbul, Isis-Vlg., 1998, s.53-64; G. Akıncı, *Türk-Fransız Kültür İlişkileri (1071-1859). Başlangıç Dönemi*, Ankara, Atatürk Üniv. Edebiyat Fak. yay., 1973, s.57 vd. 'Türkiye'de Fransızca'.

⁴ Tıbbiye'de Fransızca eğitimin resmen tanındığı bu dönemden sonra, özellikle Fransa'da 1920'li yıllarda eğitim gören hekimlerin aktif olduğu yıllarda Fransız kültürel etkisi yaygındır. Örneğin, *La Semaine des Hôpitaux de Paris* dergisi 1951'de çıkan bir sayısının tamamını (27e Année, No.89, 1 Décembre 1951) 'Frankofon' Türk hekimlerine ayırmıştır. Toplam 11 makalenin yer aldığı bu özel sayının ilk yazısı,

Fournier ve Fransız hekimlerle birlikte Tıbbiye’yi denetlemiş,¹⁰ Fransa’dan öğretim üyesi getirmeyi başaramamış¹¹ ise de 1920 yılı içinde, Fransız işgal ordusunda görevli müşavir (mükellef) hekimlerden dördü Tıbbiye’ye “Müdrerris” olarak atanmıştı.¹² İstanbul Hükümeti ile 10 Ağustos 1920’de Sevr antlaşmasını imzalayan Fransa’nın kültürel bir gündemi de vardı ve Fransız Hükümeti’nin istekleri, Ali Kemal Bey tarafından benimsenmişti.¹³ Ali Kemal Bey, Maarif Nazırlığı sırasında diğer fakültelerde yaptığı arıtmayı Tıbbiye’de Fransız öğretim üyelerini kullanarak yapmayı planlamıştı.¹⁴ Ancak 1920 yılı içinde Fransız hekimler İstanbul’a sığınan Beyaz Rus topluluklarının bakımını büyük ölçüde üstlenmiş buldukları için, Fransızlar Ali Kemal Bey’e dilediği sayıda hekim sağlayamamış olabilirler.¹⁵

Darülfünun müderrisleri Fakülte’ye Fransızların müdrerris olarak atanmasına karşı çıkmamış, yalnız kürsülerini korumaya çalışmışlardır.¹⁶ Müdrerrisler, 1918 Kasım ayında kapanan Beyrut Tıbbiyesi’nden naklolan

¹⁰ A. S. Ünver, “Mütareke senelerinde Tıp Fakültesi [I]”, *Modern Tedavi Mecm.*, c.1 (7), Nisan 1952, s.254. Ali Kemal Bey ve Fransızlar 29 Nisan 1919’da Tıbbiye’ye gelmişler ve kendilerine bir ziyafet verilmiştir.

¹¹ E. K. Unat, “Âkil Hoca’nın Fakülte Reisliği”, E. K. Unat, A. Akçasu, K. Önen, E. Atabek, *Ölümünün Kırkıncı Yılında Ord. Prof. Dr. Âkil Muhtar Özden (1877-1949)*, İstanbul, Ünsal Bsm., 1989, Mustafa Nevzat Eczacılık Tıp ve Kültür Evi yay. içinde s.14 “20 Mart 1335 [1919] tarihinde Maarif Nazırı Ali Kemal Bey, Tıp Fakültesi için Fransa’dan 12 Profesör getirmek arzusunun belirtmiş ise de buna itiraz edilmiştir. Fransa, Tıp Fakültemize hoca vererek Fransız kültürünün nüfuzunu yaymak istiyordu”. A. S. Ünver, “Mütareke senelerinde Tıp Fakültesi [I]”, *Modern Tedavi Mecm.*, c.1 (7), Nisan 1952, s.253-254.

¹² C. Bilsel, *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul, Kenan Matbaası, 1943, İstanbul Üniv. yay., 182, s.119-120: “Üçüncü Ecnebi Profesörler: Mütareke devrinde getirilen veya hizmete alınan ecnebi profesörler dörttür.... Bunlar 1920’de getirilmişler, daha doğrusu burada Franş Despere [Franchet d’Esperey] ordusunda bulunanlardan alınmışlardır. Alınışları da sırf ilmi bakımdan olmasa gerektir. Ali Kemal, Maarif Nazırı iken Darülfünunun ıslahına el atmıştı. Rivayete göre, o vakit Tıp Fakültesi için 12 Fransız profesör getirmeğe kalkmış ve Tıp Fakültesi bunun önüne güç geçebilmiştir. Bu getirilişin günün siyasi tesirile yapılmış olması endişe uyandırmıştı”.

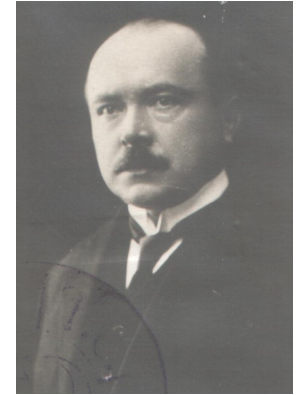
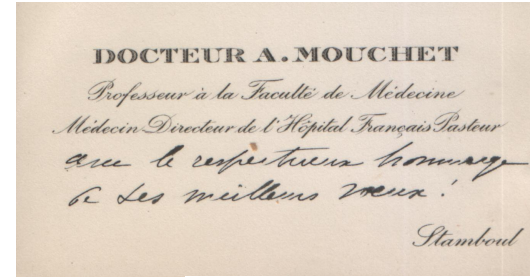
¹³ Galib Ata [Ataç], *Tıp Fakültesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, 1341 [1926], s.154: “Mütareke senelerinde Tıp Fakültesi’nin hayatında mühim bir hadise Fransız müdrerrislerin kabul olunmasıdır. Mütareke ibtidasında diğer düvel-i mü’telef ile birlikte İstanbul’u işgal eden Fransız hükümeti – Türkiye’de Türkçeden sonra en ziyade münteşir lisanın Fransızca olduğunu galiba bilmediğinden ve o eski Tıp Fakültesi’nde Alman hoca olan [Enst] von Düring’in bile derslerini Fransızca söylemiş ve neşreylemiş olmasından haberdar olmadığından – İstanbul Tıp Fakültesi’ne Fransa’nın fikri nüfuzunu sokmak maksadile, Fransızca’da ‘enforcer la porte ouverte’ denildiği gibi, zaten açık olan bir kapuyu kırmak kabilinden olarak, dört Fransız hocanın Fakülte’ye alınmasını kabul ettirmiş idi. Bu dört hocadan biri [Delacombe] hastalanarak infikak etmiş ve onun yerine bir Fransız [Mouchet] Fakülte Meclisi tarafından intihab edilmiştir”.

¹⁴ I. H. Baltacıoğlu, *Hayatım*, yay. haz. A. Y. Baltacıoğlu, İstanbul, Dünya yay., 1998, s.209-210. Ali Kemal Bey’in Maarif Nazırlığı 5 Mart - 14 Mayıs 1919 arasındadır.

¹⁵ V. Dumesnil, *İşgal İstanbulu*, çev. E. Öktem, İstanbul, İstanbul Kitaplığı yay., 1993, s.37.

¹⁶ *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.3, sayı 3-4, Şubat 337 [1921], s.177: Tıp Fakültesi 26 Şubatta yaz sömestr tedrisatına başlamışdır. “Ahiren bazı dürusun tedrisine memur edilen Fransalı muallimin derslerine ibtidar etmişlerdir.... Şimdilik bu sömestr yalnız nazari olarak ders vereceklerdir”. Dr. Delamare’in derslerine daha geç başladığı anlaşılmaktadır: “Tıp Fakültesi Memalik-i Harre Hastalıkları Müdrerrisi Gabriel Delamare’in ders-i ifitahiyesi (16 Teşrinevvel 1337 [Ekim 1921] Ekzotik tebabetin hikmet-i vücudu; usul ve tedrisati”, *İstanbul Seririyyatı*, c.3, numero 1, Mayıs 1338, s.1-6.

muallimleri Fakülte’ye kabul ederken de benzer bir tutum göstermişlerdi.¹⁷ Fransızların atandıkları dallar, ya daha önce okutulmamış (Ekzotik/Tropikal Hastalıklar) ya da müdrerrislikleri boştu (Üroloji, Biyokimya).¹⁸ Ancak, söz konusu dersler Fransız hekimler için kürsü düzeyine yükseltildi. Çocuk cerrahisi ve ortopedi dersleri vermekte olan Dr. Delacombe ayrılınca, yerine Dr. Mouchet getirilmişti. Yalnız, poliklinik yapan ve ders veren Fransız müdrerrisleri,¹⁹ diğer müdrerrisler ile aynı maaşı almaktaydı.²⁰ Tıp Fakültesi bu yıllarda zaten parasal güçlükler içindeydi ve Hilal-i Ahmer’in yardımlarıyla ayakta durmaktaydı; yeni klinikler açılması zordu.²¹

Dr. Aimé Mouchet (foto: Sebah Juaye) Professeur à la Faculté de Médecine, Médecin Directeur de l’Hôpital Français Pasteur, Stamboul

¹⁷ A. S. Ünver, “Mütareke senelerinde Tıp Fakültesi [I]”, *Modern Tedavi Mecm.*, c.1 (7), Nisan 1952, s.251-252.

¹⁸ Örneğin, biyokimya için “Evvelce tedris olunmakta iken bir müddet-i muvakkate için ihmal edilen kimya-i hayati dersi bu kerre yeniden Profesör Dr. Boutonnet tarafından tedris olunmağa başlanmıştır” [Mukaddeme, 1 Haziran 1337] açıklaması vardır. Hadi Müştak [Kargı], *Kimya-i Hayati*, tab’-ı evvel, [İstanbul], Tıbbiye-i Şahane Kitabhanesi neşriyatından 8, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası, 1337/1921.

¹⁹ Dr. Delamare haftada 2½ saat [‘emraz-i] memalik-i harre’, Dr. Mouchet 1 saat ‘cerrahi-i etfal [ve ortopedi]’, Dr. Decumeau 2 saat ‘emraz-ı turuk-u bevlîye’ dersi vermektedir. Dr. Boutonnet haftada 2 saat ‘hayati kimya’ dersi verdiği halde, laboratuvar çalışması yoktur. *İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi, 1338-1339 sene-i dersiyesine aiddir*, Şehzadebaşı [İstanbul], Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1338, s.30, 41, 43.

²⁰ K. Özbay, *Türk Asker Hekimliği ve Asker Hastaneleri*, c. II, İstanbul, 1976, s. 171, Fransız müdrerrislere 1500 kuruş aylık verildiğini yazmaktadır. Dr. Mouchet ile yapılan sözleşmede görüldüğü gibi [bkz. makale sonundaki Belgeler 1 ve 2 / md.2], Fransız müdrerrislerin aylıkları Osmanlı müdrerrislerine eşittir: “tahsisat-ı fevkalade” hariç yılda 360 Lira-yı Osmanı alacaklardır. Aynı yıllarda Gümüşsuyu Hastanesi’nde staj yapan tabip yüzbaşlarının aylığı 32 liradan 43 liraya yükseltildi. K. Özbay, *a.g.e.*, s.244.

²¹ A. S. Ünver, “Mütareke senelerinde Tıp Fakültesi [II]”, *Modern Tedavi Mecm.*, c.1 (8), Mayıs 1952, s.294-297.

Fransız müderrislerin işgal süresince asker sayılıp sayılmadıkları bilinmemektedir.²²

Dr. Gabriel Delamare, mütarekede döneminde “Beynelmüttefikîn Sıhhi Kontrol Dairesi” adını alan karantina işlevindeki bir kurulun yönetimindedir. Dr. Aimé Mouchet, Gülhane’de görev yaparken Fransız Hastanesi’ne devam etmiştir. Gülhane Hastanesi’nin başına Fransız Hastanesi’nin başhekimisi Dr. Alfred Gassin getirilirken, onun yerine Dr. Gabriel Delamare atanmıştır.

Dr. Mouchet’nin Akil Muhtar’ın dekanlığı sırasında Tıp Fakültesi ile ilişki kurduğu, kendisine yardımcı olarak Dr. Akif Şakir Bey’in [Şakar] seçilmesinden ve Akif Şakir’in uzman olduğu 30 Nisan 1337 [1921] tarihinde Tıbbiye’de bulunmasından anlaşılmaktadır.²³ Mouchet, “Müşerrih” Müşir Mazhar Paşa’nın ölümünden sonra (30 Aralık 1920) Fakülte teşrihhanesinde çalışmaya başlamış ve burada kendisine Tıbbiye öğrencisi Cevat Cemil Bey [Demil] de çevirmenlik yapmıştır.²⁴

Fransızlar, işgalden sonra İstanbul’da Birinci Dünya Savaşında kapatılmış olan okullarını yeniden açmış ve bir kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır: Ocak 1920’de Darülfünun’da düzenlenen Pierre Loti konferansından sonra, Türk-Fransız dostluğunu geliştirmek için Pierre Loti Derneği kurulmuş; Sultanahmet’te bir “Fransız Kültür Salonu” açılmıştır.²⁵ Daha sonra Claude Farrère de İstanbul’a gelmiş ve Hükümet üyeleri kendisini gösterişli biçimde ağırlamışlardır.²⁶ Bu yıllarda Fransız hükümeti tarafından, yine Darülfünun’da her düzeyde ücretsiz Fransızca dil dersleri düzenlenmiştir.²⁷ Fransızlar, İstanbul’da ayrıca yoksul çocuklar için “Süt Damlası” adını taşıyan bir beslenme ve bakımevi açmışlardır.

²² Fransız ordusuyla İstanbul’a gelen hekimlerin hemen hepsi özel hekimlik yapmışlardır. Yakup Kadri, *Sodom ve Gomora*’de (1928) ‘Dr. Jean Prade’ ile böyle bir hekim tipi çizer: “Zaten, bu Fransız doktoru İtilâf zabıtları arasında ilminden çok, güzel konuşması ve zekâsıyla sıvrılmış ve....” (Y.K. Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomora*, 18.bs., İstanbul, İletişim yay., 2004, s.225 vd.).

²³ H. Tanaçan, “Türk ortopedisinin tarihçesi [I]”, *Acta Orthop. Traum. Turc.* c.27, sayı 3, 1993, s.151-159.

²⁴ K. Özbay, *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*, c.II, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1976, s.163, 170 dn 1.

²⁵ Y. Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, genişletilmiş 2.bs., Ankara, TTK, 1988, s.49-50; *Alemdar*, 11 Ocak ve 17 Haziran 1920’den aktaran N. B. Criss, *İstanbul under Allied Occupation 1918-1923*, Leiden, E. J. Brill, 1999, s.78 [B. Criss, *İşgal Altında İstanbul, 1918-1923*, 3.bs., İstanbul, İletişim yay., 2000, s. 19]; A.Dağistan, “Milli Mücadele döneminde Türk-Fransız yakınlaşmasında Pierre Loti’nin rolü”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, c.XXXI, sayı 1-2 (Prof. Dr. Oktay Aslanapa’ya Armağan), 1993, s.105-112.

²⁶ V. Dumesnil, *İşgal İstanbulu*, çev. E. Öktem, İstanbul, İstanbul Kitaplığı yay., 1993, s.61. İstanbul’a 5 Haziran 1922’de gelen Farrère’i karşılayanlar arasında bulunan “Fransız hayranı, büyük vatansever” Abdülmecit Efendi’nin 1922’de halife olması işgalciler tarafından çok olumlu karşılanmıştır, *aynı kitap*, s.85.

²⁷ T. Berkman, *Engelli-Engibeli Uzun Yollar ‘Bir Hayat Anıları’ 1900-1987*, İstanbul, Selar Ofset, 1987 s.74. (Berkman’ın anılarına dikkatimi çeken sayın Ali Y. Baltacıoğlu’na teşekkür ederim.).

Diğer yandan, Fransız hükümetini 1922’den sonra Ankara’da temsil edecek olan Albay Louis Mougin, İstanbul’da Türklerin gönlünü alacak tavırlar sergilemektedir: Hükümeti’nin Kilikya politikasına karşıdır ve raporlarında Çukurova’nın Türk egemenliğinde kalması gerektiğini yazmaktadır.²⁸

Fransızların yakınlaşma istekleri Tıbbiye’de karşılıksız kalmamıştır. Dekan Akil Muhtar’ın bu dönemde Paris ile işbirliğine giriştiği, Dr. Akil Muhtar’ın yerine Aralık 1921’de Reis seçilen Dr. Ziya Nuri Paşa’nın açıklamalarından anlaşılmaktadır.²⁹

Pasteur İhtifali – İstanbul, 27 Aralık 1922

Fransız Hükümeti, Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile ilişki kurmaya karar vermiştir. Ankara, Ocak 1921’de Başbakan olan Aristide Briand tarafından görevlendirilen özel temsilci Henry Franklin-Bouillon ile görüşmeyi kabul eder. İnebolu’dan Ankara’ya gelen Franklin-Bouillon’un yanında Binbaşı Auguste Sarrou vardır (9 Haziran 1921).³⁰ Görüşmeler olumlu sonuçlanır ve 20 Ekim 1921’de “Franklin-Bouillon Antlaşması” olarak da bilinen Ankara Antlaşması (İtilafname) imzalanır. Antlaşmadan sonra, 13 Aralık 1921’de Mustafa Kemal ile Franklin-Bouillon Akşehir’de yeniden görüşecek ve kişisel bir dostluk geliştireceklerdir.³¹ Fransızlar, İstanbul’dan sonra Ankara’da da öne çıkmıştır. Albay Mougin, Mart 1922’de hükümet temsilcisi olarak Ankara’ya geçer. Gazi Mustafa Kemal bu olumlu tutuma, temsilcilikte yapılan 14 Temmuz kutlamalarına katılarak karşılık verir.³²

Tıbbiye’de cerrahi-i etfal ve ortopedi hocalığı yapan Dr. Delacombe, 3 Şubat 1922 tarihinde izinle ayrılmış, yerine Dr. Mouchet’nin vekâlet etmesi

²⁸ S. Kaplan, “Documenting History, Historicizing Documentation: French Military Officials’ Ethnological Reports on Cilicia”, *Comp. Stud. Soc. Hist.* 44 (1), 2002, s.344; S. Akşın, “Franco-Turkish relations at the end of 1919”, *Essays in Ottoman-Turkish Political History*, İstanbul, The Isis Press, 2000, s.57-65.

²⁹ Ziya Nuri [Birgi], “Marcel Labbé”, *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.4, sayı 7, 1922, [ek s.1-3] “Fransa merakiz-i ilmiyesi ile Fakültemiz arasındaki münasebat-ı kadimenin yeniden ihyası ve Paris Fakültesi üstadlarının tedkikat-ı ilmiye ve mesai-i fenniyesinden doğrudan doğruya istifade temini maksadile geçen sene Paris Fakültesi’ne vaki olan müracaatımızın hüsn-ü kabule mazhar olması dolayısıyla...”

³⁰ B. Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri. Fransız Arşiv Belgeleri Açısından, 1919-1922*, Ankara, TTK, 1994, s.133-134. Gazi Mustafa Kemal, Henry Franklin-Bouillon ve Binbaşı Auguste Sarrou’yu Ankara’da birlikte gösteren bir resim için bkz T. Toros, *Kurtuluş Savaşı’nda Çukurova*, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., 2001, s.248.

³¹ P. Dumont, “Un officier des forces d’occupation Françaises en Turquie. Le colonel Louis Mougin (1919-1922)”, *IX. Türk Tarih Kongresi. Kongreye Sunulan Bildiriler*, c.III, Ankara, 1989, s.1547-1563.

³² P. Dumont, “A l’aube du rapprochement franco-turc: Le colonel Mougin premier représentant de la France auprès du gouvernement d’Ankara, 1922-25”, P. Dumont, J. L. Bacqué-Grammont (ed.), *La Turquie et la France à l’époque d’Atatürk*, Paris, 1981, s.75-108.

“irade-i seniye” ile uygun görülmüştür.³³ Dr. Aimé Mouchet, altı ay sonra Fakülte’nin (Meclis-i Müderrisin) seçimiyle müderris olmuştur.³⁴ Yeni görevini çok çabuk benimseyen Mouchet’nin diğer müderrisler gibi, fes giydiği bilinmektedir.³⁵

Dr. Mouchet, 28 Şubat 1922’de başlayan yaz döneminde Tıbbiye’de ders vermeye başlamıştır. Yaz döneminin başında, “Darülfünun grevi” denilen öğrenci eylemleri sonucunda fakülteler 12 Nisan’dan 25 Ağustos’a kadar kapalı kalmıştır.³⁶ Fransız Hastanesi’ne yerleşen Dr. Mouchet, çalışmalarını Gülhane’de yoğunlaştırmıştır; ilk kitabını burada Fransızca ve Türkçe olarak yayımlar. ³⁷ Türkçe önsözde (1 Ekim 1922) “Elverir ki vakı’a-yı haziranın her zamandan ziyade samimi bir şekle ifrağ edeceği Fransız-Türk mesai-i müştereke-i ilmiyesine hadim olacak bu tuhfe-i naçizaneden karilerimiz müstefid olsunlar” sözleriyle hükümetinin politikasına uygun bir dilekte bulunmuştur.

Mouchet’nin kitabının yayımlandığı günlerde Paris Tıp Fakültesi’nden Prof. Marcel Labbé konferanslar vermek üzere İstanbul’a gelmiştir. İlk konuşmasında Darülfünun Emini Besim Ömer Paşa ile Dr. Akil Muhtar’ın davetleri için teşekkür ettikten sonra, Pierre Loti ve Claude Farrère’in İstanbul sevgisine değinmiş ve Fransa ile Türkiye’nin savaşını “iki sevgilinin birbirine kırılmasına” benzetmiştir. Labbé, Türklerin düşmanlığı unutmamasının bir

³³ *Takvim-i Vekayi*, 12 Şubat 1338 [1922]/14 Cemaziyülahır 1340, sayı 4388, s.1 “Mehmed Vahdeddin. Tıb Medresesi seririyat-ı cerrahi-i etfal ve ortopedi müderrisi Doktor Mösyö Dölakomb’un [Delacombe] hitam-ı mezuniyetine kadar vazifesinin Fransa teb’asından Doktor Muşe [Mouchet] tarafından vekaleten ifası tensib olunmuştur. Bu irade-i seniye icrasına Maarif Nazırı mezundur. Sadriazam Tevfik. Maarif Nazırı Said”; *Darülfünun Tıb Fak. Mecm.*, c.4, sayı 2, Haziran 338 [1922], s.155.

³⁴ *Darülfünun Tıb Fak. Mecm.*, c.4, sayı 5, Ağustos 338 [1922], s.343 “Tıb Fakültesi cerrahi-i etfal ve ortopedi müderrisi Mösyö Dölakomb’un [Delacombe] vaki istifasına mebni yerine yaz semestr bidayetinden beri vekaleten tedrisatda bulunan Mösyö Muşe [Mouchet] Meclis-i Müderrisince alelusul intihab ve Nezaret-i celileye iş’ar edilmiştir.”

³⁵ Z. Zeren, “Prof. Dr. A. Mouchet”, *Tıb Dünyası*, c.XIV, sayı 7-159, Temmuz 1941, s.4733-4734. Aimé Mouchet’nin 1925’te Haydarpaşa’da çekilmiş fesli bir resmi için, bkz. K. Özbay, *Türk Asker Hekimliği ve Asker Hastaneleri*, c.II, İstanbul, 1976, s.198.

³⁶ K. İ. Gürkan, *Darülfünun Grevi*, İstanbul, Harman yayınları, 1971; K. İ. Gürkan, “Darülfünun Grevi: Milli mücadele günlerinde İstanbul Üniversitesi talebesinin galeyanı”, *Tıp Tarihi Araştırmaları*, 8, 1999, s.9-54; A. Kazancıgil, “Mondros Mütarekesinden Büyük Millet Meclisi kuruluncaya kadar geçen sürede İstanbul Üniversitesi (1918-1920)”, *Tıp Tarihi Araştırmaları*, 8, 1999, s.55-61.

³⁷ A. Mouchet & Akif Chakir Bey, *Questions chirurgicales d’actualité. Conférences faites à la clinique chirurgicale de Gul-Hané en 1922 / Mübahaset-i Hariciye-i Hazıra. Gülhane Hastahanesi Seririyat-ı Hariciyesi’nde Verilen Konferanslar 1338*, Stamboul, Imp. Ahmed Ihsan & Cie, 1922/1338 (23.5x31 cm. 64 s. Fransızca + 40 s. Türkçe metin +12 pl., 12 fig.) Kitabın kapağında A.Mouchet, Dersaadet Tıp Fakültesi Cerrahi-i Etfal ve Ortopedi Müderrisi, Akif Şakir [Şakar] Tıp Fakültesi’nde Müderris Muavini vekili [Professeur agrégé p. int.] olarak tanıtılmaktadır. Mouchet kitabına “Fransa Hükümeti Fevkalade Komiseri Ceneral Pelle Hazretlerinin nam-ı alilerine ithaf-ı ubudiyetkarane” sözleriyle başlamakta ve Fransız İşgal Birlikleri Komutanı General Charpy ile sağlık hizmetleri direktörü, Başhekim (Médecin-Principal) Dr. Dejouany’e saygılarını sunmaktadır.

cömertlik olacağını vurguladıktan sonra, ilim erbabının vatanını sevdiğini, fakat ilim için vatan ve milletin söz konusu olamayacağını belirtmiştir.³⁸

Mütareke Tıbbiyesi (Haydarpaşa, 1922) Ortada General Maurice Pellé, solunda Tıp Fakültesi Reisi Ziya Nuri Paşa ve Celal Muhtar Bey; sağında: Prof. ve Madam Marcel Labbé, Darülfünun Emini Besim Ömer Paşa ve Akil Muhtar Bey. General Pellé’nin sağ omuzbaşımda Dr. Aimé Mouchet

Bu uzlaşma havası içinde, Etibba Muahedenat Cemiyeti 27 Aralık 1922’de Darülfünun’un konferans salonunda Louis Pasteur’ün “Yüzüncü sene-i devriye-i veladeti [içün] tertib olunan ihtifal programı” düzenlemiştir. Toplantıya Tıp Fakültesi öğretim üyeleri, İstanbul’un yerli ve yabancı hekimleri katılmışlardır. Refet Paşa ile müttelikler arasında başgösteren anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapmak üzere 16 Aralık 1922’de İstanbul’a gelen BMM Hariciye Vekaleti mümessili (murahhas) Dr. Adnan Bey [Adıvar] ihtifale Fahri Reis

³⁸ [Ernest Marcel Labbé, 1870-1939] “M.Labbé’nin iftiharîyesi”, *Darülfünun Tıb Fak. Mecm.*, c.4, sayı 7, 1922, [ek s. 3-6]; *Marcel Labbé Tarafından İstanbul Tıp Fakültesinde Verilen Konferanslar, 24 Eylül-16 Teşrinnevvel 1922*, (çev. Necmeddin Rifat [Yarar], Hakkı [Salman], [Ziya Nuri [Birgi], (Önsöz)] İstanbul, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye Matbaası, 1338/1922; Z. Özyayın, “Marcel Labbé (1870-1937)’nin İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ndeki Konferansları”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 4, 1998, s.105-116. Türkiye’de çok ilgi gören Prof. Marcel Labbé, Darülfünun Tıbbiyesinin iki müderrisi Dr. Ziya Nuri [Birgi] ile Dr. Tevfik Recep [Örensoy] tarafından 1932 yılında Nobel Tıp ve Fizyoloji ödülüne aday gösterilecektir.

olarak katılmıştır.³⁹ Dr. Adnan Bey’in [Adivar] İstanbul’a geleceğini öğrenen Tıp Fakültesi öğretim üyeleri kendisini “müderris” seçmişlerdir.⁴⁰

Programın başında “İstiklal Marşı” ve “Marseilles” söylendikten sonra, Darülfünun Emimi Müderris Besim Ömer Paşa [Akalin], Türkçe ve Fransızca olarak yaptığı açılış konuşmasına karşılık, toplantıya katılan Fransa’nın İstanbul’daki Yüksek Komiseri General Maurice Pellé bir teşekkür konuşması yapmıştır.⁴¹ Müderris Celal Muhtar Bey [Özden] “Louis Pasteur’e dair bazı mülâhazat-ı içtimaiye” konusunu Fransızca sunmuştur. Akil Muhtar’ın bu toplantıda yaptığı Pasteur hakkındaki konuşma *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*’na ek olarak yayımlanacaktır.⁴²

Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane yönetimi ise, Pasteur için, Pasteur Enstitüsü’nün temsilcisiyle birlikte Union Française’de ikinci bir tören düzenlemiştir.⁴³

Pasteur adının bu dönemde öne çıkması, yalnız doğum yıldönümü nedeniyle değildir; “Pasteurcülük” Fransız bilimsel egemenliğinin bir aracı olmuştur.⁴⁴ Fransızların Türkiye’de, Almanların askeri hastanelerle oluşturdukları siyasal etkiyi, sivil sağlık kuruluşları ve toplum hekimliği projeleriyle dengelemeye çalıştıkları söylenebilir.⁴⁵

³⁹ N. B. Criss, *Istanbul under Allied Occupation 1918-1923*, Leiden, E. J. Brill, 1999, s.151-152 [B. Criss, *İşgal Altında İstanbul, 1918-1923*, 3.bs., İstanbul, İletişim, 2000, s.225]; T. Ada, *Hayatı ve Kişiliğiyle Adnan Adivar*, Hacettepe Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enst., Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004, s.180.

⁴⁰ “Bermutad devr-i istibdadda paşa, ittihadda ser-âmed, itilafda favori olmasını becerenler, elbet yeni hükümetin de teveccühünü kazanmak çaresini düşüneceklerdir: Geçen sene muallimlikden istifaya mecbur edilen Adnan Bey [Adivar] müderris intihab olunuyor.” [Mazhar Osman] “İslaha doğru”, *İstanbul Seririyatı*, c.3, numero 9, Kanunusani 1339 [Ocak 1923], s.49.

⁴¹ *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.4, sayı 9, Kanunevvel 1338, s.617. General Maurice-César-Joseph Pellé 11 Ocak 1921’de Fransız Yüksek (Fevkalade) Komiseri olarak Türkiye’ye gelmiş, Lozan Konferansı’na Fransız delegesi olarak katılmış ve 1924’te İstanbul’da ölmüştür.

⁴² Akil Muhtar [Özden], “Lui Pastör”, *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.4, sayı 9, Kanunevvel 1338 [ek 4 s.].

⁴³ Törende, Cemiyet başkanı Dr. Garabed Hancıyan’dan başka Viktor Galimidi, Osman Şerafeddin [Çelik], André Vahram, Sarantis Papadopoulos ve Ecz. Joseph Zanni konuşmalar yapmışlardır., *Pages Méd. Constantinople*, 1ère année, No.2, 15 Juin 1922, s.60; M.Küley, “Türk Tıp Cemiyeti 1856-1946 senesine kadar iç hastalıkları, deri ve sinir sistemi hastalıkları”, *T. Tıp. Cem. Mecm.*, c.XIV (92), sayı 2, Şubat 1948, s.69-88; Aynı günlerde, Pasteur’ün yüzüncü doğum yılı onuruna Paris’te toplanan Uluslararası Hijyen Kongresi’ne Sıhhiye Müdürü Arifi Paşa, Galib Ata [Ataç] ve Refik [Güran] Beylerden oluşan bir heyet katılmıştır, *Pages Méd. Constantinople*, 1ère année, No.1, 15 Mai 1922, s.30.

⁴⁴ A.-M. Moulin, “Kenntte koruyucu hekimlik: Pasteur çağında Osmanlı tıbbı, 1887-1908”, P. Dumont ve F. Georgeon (ed.), *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*, çev. A. Berktaş, İstanbul, Tarih Vakfı yay., 1996, içinde s.169-193.

⁴⁵ H. Becker, *Äskulap zwischen Reichsadler und Halbmond: Sanitätswesen und Seuchenbekämpfung im türkischen Reich während des Ersten Weltkriegs*, Herzogenrath, Vlg. -Murken-Altrogge, 1990, s. 365-367, X. 4. ‘Deutsche Kliniken und deutscher Kulturimperialismus in Kleinasien’.

BMM Hükümeti, 6 Şubat 1923’te Aimé Mouchet ile Gabriel Delamare’ın sözleşmelerini onaylamıştır. Ancak, Lozan görüşmeleri sırasında Dr. Gabriel Delamare’ın tutumu tartışma konusu olmuştur. Dr. Delamare, Lozan konferansı sırasında karantina yönetimi üzerine hazırlanan bir raporda “Türklerin sağlık hizmetlerini yürütecek yetenek ve yeterlikte olmadığı, sağlık reformlarına ihtiyaç bulunduğu” yolunda bir görüş belirtmiştir.⁴⁶ Lozan delegesi Dr. Rıza Nur, Akil Muhtar’ın kendisine yazdığı bir mektupla, sözkonusu raporu Delamare ile birlikte hazırladıklarını bildirdiğini açıklamaktadır.⁴⁷ Bu ‘jurnal’ duyulunca, askeri öğrenciler Dr. Delamare’ın derslerine girmeme kararı almışlar, ancak yönetimin baskısıyla derslere giren öğrenciler sınıfın en arkasındaki sıralara oturarak tepkilerini göstermişlerdir.

Dr. Akil Muhtar, yönetici olmamasına karşın, öğrencileri uzlaştırmaya çalışmış; Delamare’ın raporunda millî duyguları kıracak bir yön bulunmadığını, tepki göstermenin yersiz olduğunu savunmuştur.⁴⁸ Müttetiklerin, söz konusu rapora dayanan önerisi, karantina yönetimine benzer bir sağlık kurulu oluşturulmasıdır.⁴⁹ Lozan Konferansı’nın Şubat başında kesilmesiyle İstanbul’da gelen Dr. Rıza Nur Bey’in öğrencilere olayla ilgili açıklamalar yapması üzerine, boykot yeniden başlamıştır. Delamare’a karşı boykot sürdürülürken Dr. Mouchet derslerine devam etmiş ve “samimi Türk ve Fransız mesai-i müştereke-i ilmiyesinin yeni nişanesi” saydığı Gülhane konferansını, bu kez Dr. Adnan Bey’e [Adivar] ithaf ederek yayımlamıştır.⁵⁰

⁴⁶ K. Özbay, *Türk Asker Hekimliği ve Asker Hastaneleri*, c.II, İstanbul, 1976, s.171. Dr.Gabriel-Lucien Delamare (1875-?) özgeçmişiyile Tıbbiye’ye atanan diğer Fransız hekimlerden farklıdır: 1911’de Karantina Meclisi’ne (Conseil supérieur de Santé de Constantinople / Meclis-i tahaffuz-u ulâ) Fransız delegesi olarak atanmıştır. Dr. Delamare 1911’de Türk-İran sınırında, 1912’de Suriye ve Hicaz’da görevlendirilmiş; burada *La défense sanitaire de la ligne Médine-Damas*, (Constantinople, Administration Sanitaire de l’Empire Ottoman, 1912 (20 s.) başlıklı bir rapor hazırlamıştır. Balkan Savaşındaki kolera salgını gözlemlerini ise “Étude sur quelques cas de choléra observés à Constantinople en 1912-1913” (*Ann. Méd. [Interne, Paris]*, t.2, No.4, Juillet 1915, s.375-398) makalesinde yayımlamıştır. Birinci Dünya Savaşında Delamare Fransız ordusuyla birlikte Sırbistan, Arnavutluk ve Makedonya’dadır. Bkz. G. Delamare, *Titres et travaux scientifiques*, Constantinople, Imp.Ferd.Walla, 1913 (161 s.), *Supplément*, Constantinople, Ahmed Ihsan et Cie., 1921 [1923] (45+1s.).

⁴⁷ Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, [1.bs.], c.3, İstanbul, Altındağ yay., 1968, s.1225-1226 [Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, c.II, yay. haz. A. Dilipak, İstanbul, İşaret yay., 1992, s.429-430]. Mektup nedeniyle Akil Muhtar’ı ‘Frenkperest’ sayan Dr. Rıza Nur, Dr. Adnan Bey’in [Adivar] de bu rapora katkıda bulunduğu kanısındadır.

⁴⁸ Dr. Rıza Nur, Dr. Delamare’a karşı yürütülen boykot sırasında Dr. Adnan Bey’in [Adivar] kendisine bir telgraf göndererek Delamare’ı aklamasını istediğini yazmaktadır, *a.g.e.*, c.3, İstanbul, Altındağ yay., 1968, s.1228 [Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, c.II, yay.haz. A. Dilipak, İstanbul, İşaret yay., 1992, s.432].

⁴⁹ “Sıhhiye komisyonu teklif ediyorlar ki bunun üç ecebi a’zâsı Türk reisi ile beraber beş sene müddetle çalışacaklar. Bu şekli kat’iyen reddedeceğiz. İsmet [İnönü]” Hey’et-i Vekile Riyasetine (9 Kânun-ı sâni 39 [9 Ocak 1923]) B. Şimşir, *Lozan Telgrafları, I (1922-1923)*, Ankara, TTK yay., 1990, s.354-355.

⁵⁰ A. Mouchet & Akif Chakir Bey, *Nouvelles conférences chirurgicales faites à la clinique de Gul-hané en 1923 / Gülhane Hastahanesi Seririyat-ı Haricîyesinde Tıp Fakültesi Müdavinimine Verilen Yeni Cerrahi Konferansları 1339*, Stamboul, Imp. Ahmed Ihsan & Cie, 1923/1339 (23.5x31 cm., 4+59 s. Fransızca

Tepkilere karşın, Dr. Gabriel Delamare sözleşmesinin sonuna kadar Tıbbiye’de görev yapmaya devam edecektir.⁵¹ Lozan Antlaşması’nda, yabancıların Türkiye’de hekimlik yapmasını engelleyen madde, bazı koşullarla kabul edilmişti. Bu bağlamda, Dr. Delamare gibi, Dr. Mouchet’ye de 1924’ten önce Türkiye’de hekimlik yaptığı gerekçesi ile çalışma hakkı tanınmıştır.

Darülfünun’un ‘Fransız Tipi’ Şahsiyet-i Hükmiyesi

Darülfünun heyeti, Emin İsmayıl Hakkı Bey [Baltacıoğlu] başkanlığında 11 Şubat 1924’te Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal’i İzmir’de ziyaret etmiştir. Görüşme, devrimin felsefesi üzerinde odaklanmıştır. Heyette Tıbbiye Reisi Dr. Vasfı Bey de yer almıştır.⁵² Maarif Vekaleti ise özellikle Tıp Fakültesi üzerinde durmuş ve Vekil İsmail Safa Bey [Özler], rektörlükten Tıp Fakültesi için “köklüce” bir denetim raporu istemiştir.⁵³

Bundan kısa bir süre sonra, 3 Mart 1924’te Öğretim Birliği Yasası çıkarılmış ve İsmet Paşa’nın İkinci Hükümeti’nin kuruluşundan (6 Mart 1924) hemen sonra anayasa görüşmeleri başlamıştır. Darülfünun, 1924 anayasası içinde milli eğitimden bağımsız bir kurum olarak ele alınmamış, fakat anayasa görüşmelerine paralel olarak yürütülen çalışma ile, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun kabulünden (20 Nisan 1924) bir gün sonra, Darülfünunun yasal durumunu belirleyen birer kanun ve kararname çıkarılmıştır: İstanbul Darülfünununun şahsiyeti hükmiyesi hakkında 21 Nisan 1340/17 Ramazan 1342 [1924] tarih ve 493 numaralı kanun ile İstanbul Darülfünunu için tanzim olunan talimatnamenin tasdik ve kabulüne dair (21 Nisan 1924 tarih ve 473 numaralı)

kararname.⁵⁴ Bu yasada, rektörün – Fransız sistemine benzer tarzda – Maarif Vekaleti’ne kuvvetle bağlı oluşu özellikle dikkati çekicidir.⁵⁵

Ankara’da Darülfünun ile ilgili görüşmeler sürerken Dr. Akil Muhtar bir “muhtıra” yayımlamış; mülahazatının Fransızcasını yayımlamayı da ihmal etmemiştir.⁵⁶ Akil Muhtar’ın görüşlerine açıkça eleştiren Dr. İhsan Şükrü Bey [Aksel] onun dekanlığı sırasındaki özel koşullara dikkat çekmektedir.⁵⁷

Müdreris Dr. Aimé Mouchet öğrencileriyle (1926)

metin, 8+39 s. Türkçe metin + 6 pl., 11 fig.) A. Mouchet, Tıp Fakültesi Müdrerisi [Professeur], Akif Şakir [Şakar] Müdreris muavini [Professeur agrégé] olarak gösterilmiştir. (Bu bilgi için sayın Dr. Gülten Dinç’e teşekkür ederim.) A. Ş. Şakar, “Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi Kliniği”, *Sağlık Dünyası*, yıl 3, sayı 11, 1 Haziran 1957, s.2. “[Dr. Aimé Mouchet, General Maurice Pellé’ye] pek tamtaraklı ithafa rağmen Pastör Hastanesi’nde [sic] baştabipliği alamayınca, bil’ahere 1923’de Ankara’dan gönderilen siyasi mümessil Dr. Adnan [Adıvar] Beyin namına ithaf ettiği ve aynı şekilde bana tercüme ettirdiği ikinci broşürü neşretti. Galiba bunun faydası oldu ki, Pastör hastanesine yerleşerek ve hususi olarak iç hastalıklarıyla meşgul olmaya başladı”. Dr. Mouchet’in Dr. Adnan Bey’e [Adıvar] ithafı: “Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Hariciye Vekaleti Dersaadet murahhası Müdreris Doktor Adnan Beyefendi hazretlerinin nam-ı üstadanelerine ithaf-ı hürmetkarane ve ubudiyetkaranemizdir.”

⁵¹ Galib Ata [Ataç], *Tıp Fakültesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, 1341 [1926], s.154 “Fransız hocalarının Türk fakültesinde ders vermelerine amal-i milliye ile gayr-ı kabil-i telif olmadığını, dört hocadan ikisinin [A. Mouchet ile G. Delamare] mülga Bab-ı Ali Hükümetile yaptıkları mukavelenamelerinin Milli Hükümet Maarif Vekaleti tarafından aynen tasdik edilmiş olması anlaşılır. Hizmet-i tedrisiyelerine nihayet verilmiş olan diğer iki hocanın infikakı da şubhesiz tedris kabiliyetine atfedilecek bir sebepten ileri gelmiştir.” [Bkz. makale sonundaki Belgeler 3].

⁵² I. H. Baltacıoğlu, *Hayatım*, s.294-297; M. Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931)*, [1.bs] Ankara, Yurt yay., 1981, s.85, [3.bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt yay., 1999, s.90].

⁵³ I. H. Baltacıoğlu, *Hayatım*, s.302. İsmail Sefa Özler 6 Kasım 1922 ile 7 Mart 1924 tarihleri arasında Maarif Vekilliği yapmıştır. I. H. Baltacıoğlu, *a. g. e.*, dn 416.

⁵⁴ *İstanbul Darülfünununun Şahsiyet-i Hükmiyesi Hakkında Kanun ve İstanbul Darülfünun Talimatnamesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, 1342-1924. Md. 18 “Maarif Vekili Darülfünunun reisidir. Vekil, Darülfünun Emmini vasıtasile Darülfünuna nezaret eder”. T. Hatiboğlu, *Türkiye Üniversite Tarihi*, yenilenmiş 2.bs., Ankara, Selvi yay., 2000, s.81 “İstanbul Darülfünunu 1924”.

⁵⁵ A. Kazancıgil, H. Er, “1933 Üniversite reformuna yeni bir yaklaşım”, *Tıp Tarihi Araştırmaları*, 12, 2004, s.18-40.

⁵⁶ Akil Muhtar [Özden], *Darülfünunumuz Hakkında Bazı Mülahazat*, İstanbul, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekası, 1340 [1924] ve *Quelques réflexions sur notre université*, çev. Münir [İstanbul, 1924]. Akil Muhtar’ın görüşleri için bkz. E. Dölen, “Müdreris Dr. Akil Muhtar Bey’in ‘Darülfünunumuz Hakkında Bazı Mülahazat’ adlı risalesi”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c.V, sayı 1, 2003, s.69-88.

⁵⁷ İhsan Şükrü [Aksel], “Darülfünun ıslahatı münasebetiyle – Akil Muhtar Beyefendi’ye”, *İstanbul Seririyatı*, c.4, numero 9, Temmuz 1340 [1924], s.129-130. Dr. Mazhar Osman’ın öğrencisi Dr. İhsan Şükrü “Akil Muhtar Bey bir fakülte duvayenine az nasib olur şerait dahilinde reis olmuşdu [1917-1921]. Gerek harb ve gerekse mütareke senelerinde siyasi faaliyet ve münasebetleri hasebiyle işbaşındaki rical ile pek samimi temasta idi” dedikten sonra, soruyor: “Darülfünun ıslahatı meselesi yeni hükümetin belli başlı işlerinden birini teşkil ederken, Akil Muhtar Bey’in risalesi neden bu kadar geç ve 14 müdrerisin Meclis-i Müdrerisin’e kabulü anında intişar ediyor ?”

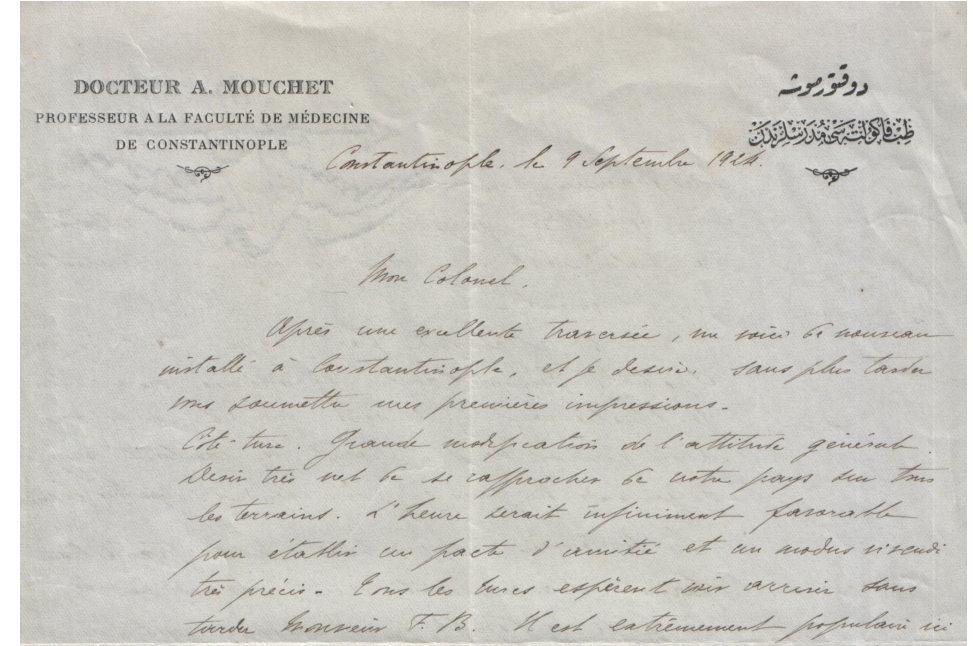
Dr. Akil Muhtar’ın Tıp Fakültesi reisliğinden ayrıldıktan sonra, politika belirleyici olarak etkili olduğu, Fakülte’nin hem dış ilişkilerinde, hem de hükümet önünde temsilci gibi davrandığı görülmektedir. Maarif Vekili İsmail Safa Bey’in istemiyle hazırlanan Tıp Fakültesi raporunu hazırlayan üç kişilik kurulda Akil Muhtar da yer almış olmalıdır.⁵⁸

Dr. Akil Muhtar [Özden], Tıbbiye’nin Fransa ile ilişkilerinin yeniden kurulması ve geliştirilmesinde birinci derecede rol oynamış olmasına karşın, Darülfünun için önerilerinde, Fransız tıp öğretimi sisteminin ana dayanakları olan temel bilimler – fizik, kimya ve doğa bilimleri (P.C.N.) sertifikası ile doktora sistemine hiç değinmemiştir. Aynı dönemde çıkarılan bir talimatnameye göre müderris muavinlerinden önkoşul olarak doktora istenmesi fakültelerin seçimine bırakılmıştır.⁵⁹

İkinci İnönü hükümetinin Maarif Vekili Vasıf Bey [Çınar] Darülfünun’da bir “tensikat” yapılmasından yanadır.⁶⁰ Tıbbiye’nin öğretim üyelerinin önemli bir kısmı yeni düzenlemede kadro dışında kalabilecekleri endişesi yaşarken, başını Dr. Akil Muhtar [Özden] ile Dr. Neşet Ömer [İrdelp] Beyler’in çektiği bir grup, kliniklerin Haydarpaşa’dan İstanbul hastanelerine taşınması gayreti içindedir.⁶¹ Rektör İsmayıl Hakkı Bey [Baltacıoğlu], 1923 sonunda Harbiye Nezareti binasına taşınan üniversitenin bütünlüğünün sağlanması için, Maliye Nezareti binasını ve bazı kışlaları Tıbbiye’ye vermeyi tasarlamaktadır ve yalnız kliniklerin değil bütün kürsülerin taşınmasını istemektedir. Teşrihane (anatomi enstitüsü) olarak seçilen bina Bekirağa Bölüğü’dür. Binalarda yapılacak olan değişiklikler için yine bir Fransız mimara başvurulmuştur.⁶²

Müderris Aimé Mouchet’den Albay Auguste Sarrou’ya

Dr. Aimé Mouchet’nin 1924 yazını Fransa’da geçirdiği, burada bazı görüşmeler yaptığı anlaşılmaktadır. Dönüşünde Albay Auguste Sarrou’ya hemen kısa bir “rapor” yazmıştır.⁶³

Aimé Mouchet’nin Auguste Sarrou’ya mektubu (9 Eylül 1924)

İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi Müderrislerinden Aimé Mouchet’den Albay Auguste Sarrou’ya (Paris):⁶⁴

⁵⁸ Baltacıoğlu, bu kurulu oluşturan üç müderrisin “kamu yönetimlerinin, öğretim kurulunun, basın ve halkın inandığı, yetkisinden kuşku duymadığı bilim adamlarıydı” diyerek, adlarını açıklamamaktadır, I. H. Baltacıoğlu, *Hayatım*, s.302.

⁵⁹ Darülfünun Müderris Muavinleri Talimatnamesi [İcra Vekilleri Heyeti’nin 21 Kanunusani 1926 tarih ve 3089 numarolu kararname ile yürürlüğe girmiştir]: Madde-i muvakkate “İşbu talimatnamenin tatbiki tarihinden beş sene sonra doktora usulünü kabul eden medreselerde muavin olabilmek için namzedin doktora imtihanını geçmiş olması şarttır” koşulu getirilmiş; Tıp Fakültesi doktorayı benimsememiştir.

⁶⁰ Vasıf Bey [Çınar] 8 Mart - 22 Kasım 1924 tarihleri arasında bakanlık yapmıştır. Arıtma kararı müsteşar Mehmet Fuat Bey [Köprülü] tarafından bildirilmiştir.

⁶¹ K. Özbay, *Türk Asker Hekimliği ve Asker Hastaneleri*, c.II, İstanbul, 1976, s.188. “Esas mesele muayenehanede ‘el-Kasib’ [para kazananların] kazanç yollarının daha verimli kılınması idi. Maksatlarını kamufler etmek için, öğrencileri düşünüyor gör[ün]mek düz bir şantajdı”.

⁶² I. H. Baltacıoğlu, *Hayatım*, s.304. Baltacıoğlu’nun “Sorbonne’u yenileştiren ünlü mimar” olarak sözünü ettiği kişi mimar Henri-Paul Nénot’dur.

⁶³ Hector-Marie-Auguste Sarrou (1874-1968) babasının demiryolu mühendisi olarak Türkiye’de bulunduğu sırada Beyoğlu’ndaki Saint Benoît okulundan mezun olmuştur. Fransa’da askerlik eğitimi aldıktan sonra “Capitaine de la Gendarmerie Impériale Ottomane” olarak 1904’te Anadolu’da görevlendirilmiştir. İyi Türkçe bilen Yüzbaşı Auguste Sarrou, Birinci Dünya Savaşında Selanik’deki Fransız Makedonya Misyonu’na atanmış ve Mütarekede General Pellé’ye danışman olmuştur. Auguste Sarrou binbaşı rütbesiyle 1920’de özel elçi Henry Franklin-Bouillon ile birlikte Ankara’ya ve Adana’ya gitmiştir. Savaş bitiminde Albay olan Auguste Sarrou, Fransız ordusunda tümgeneralliğe kadar yükselecektir. T. Toros, *Kurtuluş Savaşı’nda Çukurova*, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., 2001, s.257.

⁶⁴ General Sarrou’nun terakesinden çıkan bu mektubun çevirisindeki yardımları için sayın Prof. Dr. Feza Günergun’a teşekkür ederim.

Docteur A. Mouchet
Professeur à la Faculté de Médecine
de Constantinople

Doktor Muş
Tıp Fakültesi Müderrislerinden

İstanbul, 9 Eylül 1924

Albayım,

Çok güzel bir deniz yolculuğundan sonra, işte yeniden İstanbul’a yerleştim ve fazla vakit geçirmeden size ilk izlenimlerimi sunmak istiyorum.

Türk tarafı: Genel tutumda büyük bir değişim. Her sahada bizim ülkemize yakınlaşma konusunda çok belirgin bir istek. Zaman, kesin bir dostluk anlaşması ve ‘modus vivendi’ imzalamak için son derecede uygun. Bütün Türkler Mösyö F. B. ’nin [Henry Franklin-Bouillon] vakit geçirmeden geleceğini ümit ediyorlar. Kendisi burada son derece popüler ve milletvekillerinden gazetecilere kadar herkes, onun bir an evvel aramıza katılmasını diliyor. Türk basınında hergün, birbiri ardına onu öven yazılar yayımlanıyor. Eğer, Fransızlar, Türkler ile arasındaki eski dostluk bağlarını yeniden oluşturmayı reddedecek olursa, herkes büyük hayal kırıklığına uğrayacak.

Okullar meselesi yakında çözümlenecek.⁶⁵ Monsenyör [Ernest] Filippi yerine, bugünlerde ‘Akşam’ gazetesinin dediği gibi,⁶⁶ Türklerin sempatik bulduğu tek din görevlisi olan Monsenyör [Agne Marie] Dolci atandı.⁶⁷ Buna rağmen okulların açılışının uygun şartlarda yapılabilmesi için acele etmek gerekir. Ah, keşke F. B. [Franklin-Bouillon] burada olabilseydi.

Fransız tarafı: Koloni sonsuz sayıdaki çekişmeler ve çıkarılan sorunlar nedeniyle her zaman bölünmüş durumda. Bu, özellikle yabancıların gözünde pek sakıncalı bir durum.

Burada olduğu gibi Anadolu’da da Alman etkinliği ortalığı kasıp kavuruyor. Ankara’dan gelen bir arkadaşım bana, orada Avrupa dillerinden yalnız

Almanca’nın duyulduğunu söyledi. Anglo-Alman ilişkisi gittikçe yayılıyor. ⁶⁸ Fransızlar sönük kalıyor.

Üniversite konusunda çok sıkı çalışıyoruz. Çok iyi bir arkadaş olan Tıp Fakültesi Dekanı Nureddin Bey [Ali Berkol], hiç vakit geçirmeden ve çok radikal bir biçimde Alman programlarını Fransız programları ile değiştirdi.⁶⁹ Ayrıca, Maison Doin şirketine Fakülte’nin kitaplığının eksiklerini tamamlamak için, tıp kitaplarından oluşan 25 000 Franklık⁷⁰ bir sipariş iletiyorum.

Gelecekte size sözlü raporlar verme olanağını bulacağımı umuyorum. Sizden, Bakan Bey’e saygılarımı iletmenizi rica ediyorum⁷¹ ve en derin saygılarımın kabulünü diliyorum, Albayım.

Dr. A. Mouchet

Dr. A. Mouchet ve Dr. Nureddin Ali Bey (solda) ile Albay A. Sarrou (ortada üniformalı) 1926 yılında Şişli’de Frères des Écoles Chrétiennes tarafından düzenlenen bir törende (foto: Weinberg)

⁶⁵ 3 Mart 1924’te çıkarılan Öğretim Birliği yasası ile Fransız ve diğer yabancı okullar kapatılmıştır. Bunun üzerine Fransız Başbakan ve Dışişleri Bakanı Raymond Poincaré 13 Nisan’da Dr. Adnan Bey’e [Adıvar] bir protesto notası göndermiştir.

⁶⁶ L’Akşam (Quotidien politique illustré du soir) 1924-1934 arasında İstanbul’da Akşam gazetesinin Fransızca baskısı olarak Kazım Şinası [Dersan] tarafından yayımlandı. Başyazarlığını Necmeddin Sadık [Sadak]’ın yaptığı gazete Ankara’yı ve devrimleri destekledi. Bkz. G.Groc, I.Çağlar, La presse Française de Turquie de 1795 à nos jours. Histoire et Catalogue, İstanbul, Éd. Isis, 1985, s.60.

⁶⁷ Mgr. Agnes Marie Dolci, 1914-1923 arasında İstanbul “Délégué Apostolique” olarak görev yapmıştır. Mgr. Dolci’den sonra, Mgr. Ernest Filippi 1923-24 yıllarında “Visiteur Apostolique” olmuştur. Mektupta belirtildiği gibi, Mgr. Dolci’nin yeniden atanması gerçekleşmemiş; “Vicariat Apostolique” görevine 1924’te Mgr. François Marmaggi ve 1925’te Mgr. Agne Rotta getirilmiştir. (Bu bilgi için sayın Dr. Rinaldo Marmara’ya teşekkür ederim.) Mgr. Dolci’nin bir büstü 21 Aralık 1921’de hükümet temsilcilerinin de katıldığı bir törenle İstanbul’daki St. Esprit kilisesi’ne yerleştirilmiştir. L. Biskupski, L’origine et l’historique de la représentation officielle du Saint-Siège en Turquie (1204-1967), İstanbul, Ümit Basımevi, 1968, s. 87.

⁶⁸ Koyu yazılan sözcükler mektup metninde altı çizilidir.

⁶⁹ Müderris Dr. Nurettin Ali Berkol (1881-1955) Tıp Fakültesi Reislığı’ne, Dr. Vasfi Bey’in 23 Haziran 1924’te istifası üzerine atanan Nurettin Ali Bey, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun 26 Nisan 1925’te Darülfünun Eminliğinden istifasından sonra, 15 Kasım 1925’te rektör olmuştur. Berkol, rektörlüğünün bitiminde (1927) milletvekili seçilmiştir.

⁷⁰ Eylül 1924’te 1 TL=12,06 Fransız Frangı, 1 ABD Doları=184 kuruş.

⁷¹ Henry Franklin-Bouillon (1870-1937) matematikçi Paul Painlevé’nin 1917’de kısa süren hükümetinde (portföyüz) Devlet Bakanlığı yapmıştır.

Mektupta dikkati çeken ilk nokta: Dr. Mouchet’nin, Tıbbiye’de ‘Fransız’ P.C.N. sistemine geçildiğini, ilgili kararnamenin yayımından iki hafta önce Albay Sarrou’ya haber verebilmesidir.⁷² Aimé Mouchet, siyasal ortamı Fransa için uygun bulmakta ve yine gayet doğru olarak “neşeli, tombul, Fransız köktencilüğünün önemli şahsiyetlerinden biri” olan ve Türkiye’de iyi tanınan Henry Franklin-Bouillon’nun Ankara’ya büyükelçi olarak atanmasının önemini vurgulamaktadır.⁷³ Franklin-Bouillon’un atanması İngilizler tarafından engellenecektir.⁷⁴ Albay Sarrou ise 1925’te askeri ataşe olarak Ankara’ya gelmiş ve herhalde Aimé Mouchet kendisine “sözlü rapor” vermeğe devam etmiştir.

Dr. Mouchet’nin mektubu, kendisinin Tıbbiye’de Fransız kültür politikasının uygulanmasına ve sürdürülmesinde yönlendirici olduğunu göstermektedir. Prof. Mouchet’nin özel durumunun Ankara tarafından bilindiği ve bir “kültür ataşesi” olarak görülebilecek statüsünün korunduğunu düşündürmektedir. Aimé Mouchet’nin Tıbbiye’de Fransız öğretim düzenine geçilirken P.C.N. programının aktarılmasına aracılık ettiği anlaşılmaktadır.⁷⁵

Fen Fakültesi P.C.N. Şehadetnamesi

Ders yılı başında alınan kararla, 1924-1925 ders yılında yeni öğrenciler Tıbbiye’nin birinci sınıfı yerine, Fen Fakültesi’nin ‘Fe-Kaf-Tı’ (F.K.T. Fizik – Kimya – Tabii İlimler) ya da P.C.N. (Physique – Chimie – Sciences Naturelles) olarak bilinen sınıfına alınmışlardır.⁷⁶ Tıp Fakültesine devam edebilmeleri için, öğrencilerin sınavla “F.K.T.Tasdiknamesi” denilen sertifikayı (şehadetname) almaları zorunlu hale getirilmiştir. Tıbbiye’ye bağlı eczacılık ve dişçilik

⁷² Darülfünun Talimatnamesine zeyl ve buna dair 24 Eylül 1340 tarihli ve 274 numaralı Kararname.

⁷³ P. Dumont, *Mustafa Kemal*, çev. Z. Çelikkol, [1. Türkçe bs.], Ankara, 1993, Kültür Bakanlığı yay., s.84 [4. Türkçe bs. *Mustafa Kemal, Çağdaş Türkiye’nin Doğuşu*, çev. Z. Çelikkol, İstanbul, 2005, Remzi yay., s.106].

⁷⁴ B. Şimşir, *Ankara.... Ankara: Bir Başkent’in Doğuşu*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1988 s.282-3 “[Paris’teki] İngiliz Büyükelçisi Lord Crewe, Dışişleri Bakanı Austin Chamberlain’den aldığı özel talimatla Fransa Başbakanı Eduoard Herriot’ya çıktı [10 Kasım 1924]. Fransa’dan şunları istedi: (i) Türkiye’ye büyükelçi değil, elçi atayınız. (ii) Elçi, Ankara’da değil İstanbul’da otursun. (iii) Franklin-Bouillon Türkiye’ye atanmasın”. Franklin-Bouillon’u karalamak için de ona “Brouillon” (Fr.: işleri karıştıran) lakabı takılmıştır. V. Dumesnil, *İşgal İstanbulu*, çev. E. Öktem, İstanbul, İstanbul Kitaplığı yay., 1993, s.148.

⁷⁵ Galib Ata [Ataç], *Tıp Fakültesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, 1341 [1926], s.156-160 “Zaten, bu ıslahatın tezekkürü sırasında Paris Tıp Fakültesi Reisi [Prof. Georges-Eugène-Henri Roger] ile muhabere edilerek oradan dahi tasavvur edilen teceddüd hakkında malumat istihsal olunmuştur.”

⁷⁶ Galib Ata [Ataç], *Tıp Fakültesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, 1341 [1926], s.156-160 “İstanbul Fakültesi dahi yeni yaptığı ıslahat arasında bu usul-i tedrisi kabul etmiştir. Bu sene-i dersiyeden [1924-25] itibaren tıp şakirdi olmak isteyenler, orta mektep şehadetnamesinden maada bir sene de İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi’nde ihdas olunan hikmet, kimya ve tarih-i tabii sınıf-ı mahsusunda bulunarak oradan istihsal edecekleri şehadetnameyi ibraz edeceklerdir.”

bölemleri mezunları ile veterinerlik mezunları da, F.K.T. aşamasını tamamlamış sayılarak 1924-25 ders yılında Tıbbiye’ye kabul edilecektir. Diğer bir ifadeyle, bu okulların diploması F.K.T. sertifikasına eşdeğer sayılmaktadır.⁷⁷ Ders programıyla birlikte ilk sınıfın öğretim kadrosu da bütünüyle değişmiştir.⁷⁸

Genel değerlendirme, Tıbbiye’nin artık “Anglo-sakson sistemi” olarak nitelenen, fakat gerçekte Rieder Paşa’nın Gülhane Hastanesi’ne getirdiği ve uygulamaya koyduğu sistemden koptuğu ve Fransız sistemine geçildiğidir.⁷⁹ Tıbbiye’de yeni öğretim düzenine geçilmesi Fethi Bey Bey’in [Okyar] 22 Kasım 1924’te başlayıp 3 Mart 1925’te sona eren (100 günlük) Hükümeti döneminin başlangıcına rastlamıştır.⁸⁰ Bu hükümet liberal politikasıyla tanınacak ve ülkede iç kargaşalığa yol açmakla suçlanacaktır.

Yeni öğrenciler Fen Fakültesi’nde öğrenime başlarken, kliniklerin İstanbul’a taşınmasını bir emrivaki ile gerçekleştirilmiştir.⁸¹ Dr. Neşet Ömer’in hükümeti etkileyerek son iki klinik sınıfın 1924-1925 ders yılı başında Cerrahpaşa ve Gureba Hastanelerinde ders ve staj görmesini sağladığı kanısı yaygındır.⁸² Fakülte’nin İstanbul’a nakline, Fakülte dışından karşı çıkanların başında Dr. Mazhar Osman Bey [Uzman] gelmektedir.⁸³ Klinik sınıflarının İstanbul hastanelerinde staj yapmalarına bir yıl önce karar verilmiş, Zeynep

⁷⁷ *Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi 1926-1927 sene-i dersiyesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, 1926, s. 36 Tıp Fakültesi ile şuaatına kayd ve kabul: “Tıp Fakültesi’ne Eczacı ve Dişçi ve Baytar Mektepleri mezunları ile Fen Fakültesi ‘F.K.T.’ sınıfını ikmal edenler” alınacaktır.

⁷⁸ *F.K.T. (P.C.N.) Tasdiknamesi* [İstanbul, 1924] 31 s. (şapirografi); [Hüsnü Hamid Sayman] *İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi. Tarihçe ve Talimatnameler – Müfedit Programları*, İstanbul, Milli Matbaa, 1927, “F.K.T. (P.C.N.) Tasdikname Programı” s.117-136; *Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi 1928-1929 sene-i dersiyesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, [1928], s.131-145.

⁷⁹ Galib Ata [Ataç], *Tıp Fakültesi*, İstanbul, Yeni Matbaa, 1341 [1926], s.156-160.

⁸⁰ N. Yurtsever Ateş, *Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul, Sarmal yay., 1994, s.111-140; A. Yeşil, *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk Teşkilâtlı Muhalefet Hareketi: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Ankara, Cedit Neş., 2002, s.278-300.

⁸¹ M. B. Zülfikar-Aydın, “Tıbbiye’nin Haydarpaşa’dan İstanbul’a Nakline Dair”, *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, [Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Ankara, 16-18 Mart 1998] E.Kahya, S.Şar, A.Ataç, N.Y. Oğuz, B.Arda (editörler), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999, s.25-36; I.H.Baltacıoğlu, *Hayatım*, s.304.

⁸² K. Özbay, “Tarihimizden yapraklar”, *1926-1966 Hekimlikte Kırk Yıl*, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1966, s.31.

⁸³ Mazhar Osman, *İstanbul Seririyatı*’nda bu konuda pek çok yazı yazmıştır. Örneğin, [Mazhar Osman] “Tıp Fakültemiz neden ilerileyemiyor ?” (*İstanbul Seririyatı*, c.9, numero 11, Eylül 1340, s.141-144) yazısında Akil Muhtar’ın ünlü sözlerine de cevap vermiştir: “Mektebin en mümtaz hocalarından biri bir gazete muhabirine dediği gibi, Haydarpaşa binası Tıp Fakültesi’ni gömmeye mahsus bir makber, ‘firavun mezarları için yapılmış bir ehiram’ sözü pek süslü olsa da hakikata muvafik değildir. Türk tebaatinin kabusu onbeş senedir [1909’da Darülfünun’un kuruluşundan beri] onu idare edenlerdir.”

Hanım Konağı’ndaki Fen Fakültesi’nde P.C.N. sınıfının açılması, taşınma için bir fırsat yaratmıştır.⁸⁴

Müdrerislerin çoğunluğu için uygun görünen bu düzenleme, öğrenciler için oldukça sıkıntılı ve külfetli olmuştur. Öğrenciler, değişik hastaneler ve Cağaloğlu’ndaki poliklinik arasında koşuşturmaktadır. Dr. Mouchet, 1924-1925 ders yılında Cağaloğlu’ndaki poliklinikte ders vermekte, Taksim’deki Fransız Hastanesi’nde özel hastalarını kabul etmektedir. 1925’te Fransız Hastanesi’nin başhekimliğine getirilen Dr. Aimé Mouchet, öncelikle, hastanenin “Franchet d’Espérey” olan adını “Pasteur/Pastör” olarak değiştirmiştir.

Dr. Aimé Mouchet 1925’te Tıp Fakültesi müdrerisi olarak üçüncü kitabını yayımlamıştır.⁸⁵ Kitabın ikinci yazarı olarak Tıp Fakültesi Dekanı Dr. Nurettin Ali Bey [Berkol] gösterilmiştir. Dr. Mouchet, bu kitabının konusunu oluşturan, anatomi çalışmalarını 1910-1911 yıllarında Toulouse ve Paris Tıp Fakültelerinde yapmıştır ve Ocak 1925’te yazdığı önsözde, çalışmaların ondört yıl önce yapıldığını, İstanbul’da sonuçlarını kontrol etme olanağını bulduğunu belirtmiştir. Prof. Nureddin Ali Berkol, bu kitabın “anatomi laboratuvarımızda yapılan müşterek [bir] travay” olduğunu ve çalışmanın Paris Tıp Akademisi tarafından 1.XII.1926 tarihli bir takdirname aldığına işaret etmiştir.⁸⁶ Mouchet’nin kitaba Nurettin Ali Bey’in adını koyması bir ‘ithaf’ olarak kabul edilebilir.

Özellikle Askeri Tıbbiyelilerin hastaneler arasında ve Darülfünun’un diğer fakültelerinde dolaşmaları sorunlar çıkarmıştır. Yönetim, Askeri Tıbbiyelilerinin İstanbul’a inmesini yasaklamış, buna uymayan öğrenciler cezalandırılmıştır. Yollukları olmayan sivil öğrencilerin parasal sıkıntıları artmıştır. Cumhuriyet Tıbbiyesi’nin ilk öğrenci eylemi de, bu yüzden, taşınma ve ulaşım ile doğrudan ilgili olmuştur.⁸⁷

⁸⁴ *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.4, sayı 9 Kanunvevvel 1338, s.616 “Tıp Fakültesi seriyat yataklarının tezyidi maksadile İstanbul hastahanelerinden dahi tedrisat hususunda istifade edilmesi hakkında Maarif Vekaleti uhdesinden vurdulan tebligat üzerine Fakültece bu cihet nazar-ı dikkate alınarak 339 [1923] senesi için bütçesi ona göre tanzim ve teklif edilmiştir”; *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.5, sayı 5, Mayıs 1923, s.303, Lozan Konferansına delege olarak katılan Sıhhiye Vekili Dr. Rıza Nur’a vekalet eden Dr. Tevfik Rüşdü Bey [Aras] 1923’te İstanbul hastanelerinde altı ay süren bir inceleme yapmıştır.

⁸⁵ A. Mouchet & Noureddine, *Vaisseaux lymphatiques des grandes articulations des membres*, Paris, Librairie Octave Doyn, 1925 (22.5x28 cm. 58 s.+ XIII pl., ciltli) [A. Mouchet, Professeur à la Faculté de Médecine de Constantinople, Noureddin, Doyen de la Faculté de Médecine de Constantinople].

⁸⁶ N. A. Berkol, “Prof. Dr. A. Mouchet”, *İ.Ü. Tıp. Fak. Mecm.*, c.4, sayı 17, 1941, s.2254.

⁸⁷ K. Özbay, “Tarihimizden yapraklar”, *1926-1966 Hekimlikte Kırk Yıl*, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1966, s.31. “1925 yılında bir gün, Cerrahpaşa ve Gureba hastanelerine gitmek üzere Eminönü tramvay durağında toplanan ve Kadıköy, Üsküdar ve Boğaziçi’nden gelen öğrencilerin tramvayların gelmesini beklerken, nakil vasıtalarında Romanyalı ve Macaristanlı üniversitelilere tanılan haklardan ve yapılan indirimlerden söz açılmış ve ayak üzeri yapılan görüşmelerden sonra, tramvaylara binildiğinde yüz paralık bilet istenmesine ve biletçiler tarafından bu istek kabul edilmediği takdirde direnilmesine karar

İsmet Paşa’nın [İnönü] Üçüncü Hükümeti 4 Mart 1925’te kurulur. Aynı gün Takrir-i Sükun Kanunu çıkarılır. Kısa bir süre sonra, Darülfünun’la ilgili yasal düzenleme yapılır ve 22 Nisan’da Tıp Fakültesi’nin Haydarpaşa’da kalması hakkında 142 sayılı Heyet-i Umumiye [BMM Genel Kurul] kararı alınır.⁸⁸ İsmayıl Hakkı Bey [Baltacıoğlu], 26 Nisan 1925’te Darülfünun Eminliği’nden ayrılır, bir süre sonra yerine Dr. Nurettin Ali Bey [Berkol] atanır.

Nurettin Ali Bey [Berkol] rektör olduktan sonra, Dr. Mouchet’nin sözleşmesi, süresinin bitiminden önce 1 Aralık 1925’te yenilenir ve Mouchet, “Ameliyat-ı Cerrahiye ve Cerrahi Teknik Müdrerisi” olur. Bu dersi Dr. Aimé Mouchet’nin programa koydurduğu anlaşılmaktadır.⁸⁹ Dr. Mouchet, Müdreris İsmail Hakkı Bey’in (Yemen) ölümü üzerine 15 Ocak 1926’da, ek olarak “Teşrih Ameli Mesai Şefi” görevini üstlenmiştir.

Tıp öğretiminde Fransız P.C.N. sistemine geçilmesinde Dr. Mouchet’nin Dr. Nurettin Ali Bey’le yakın işbirliğinin bir etken olduğu kabul edilebilir. Kliniklerin Haydarpaşa’ya dönmesi önemli bir tepki yaratmamış, taşınmada başı çekenlerden Dr. Neşet Ömer [İrdelp], Rektör olan Dr. Nurettin Ali [Berkol]’un yerine Haydarpaşa’da Dekan olmuştur. Öğrenciler ise, P.C.N. derslerini gereksiz bulmuş,⁹⁰ uygulamayı her fırsatta eleştirmişlerdir.⁹¹

verilmişti. Biraz sonra durağa gelen bir Topkapı tramvayının motris ve römorku sivil Tıbbiye talebeleri tarafından işgal edilmiş, halktan kimse içeriye sokulmamış, hareketten sonra herkes biletçiden yüz paralık bilet istemişti. Önce biletçinin, sonra kontrole gelen kontrolörün ve nihayet işe müdahale eden polislin muhalefetine rağmen tramvay arabası Beyazıt’a kadar getirilmiş, burada arabaya el konularak Darülfünun şubelerine haberciler gönderilmiş ve bir avuç Tıbbiyelinin önderliğile hareket büyük ve bütün tramvay şebekesini kaplayan bir gösteri halini almıştı. Bu gösteri sırasında bütün tramvay arabalarına el konmuş, el konulanlar istenilen yönere zorla götürülmüş, Belçikalıların idaresinde olan Elektrik, Tünel ve Tramvay idaresinin merkezi Metro Han basılmış, nümayiş son haddine varmıştı”. Özbay’ın tanıklık ettiği bu olaylar 1924 yılı Kasım ayında yaşanmıştır. Bkz. M. Şahin, “Darülfünun Talebe Cemiyeti önderliğinde gerçekleşen bir öğrenci hareketi örneği”, *Tarih ve Toplum*, c.18, sayı 107, Kasım 1992, s.15-21/271-277.

⁸⁸ “Tıp Fakültesi’nin seriyatıyla birlikte Haydarpaşa’da kalması, Heyet-i Umumiyenin 22 Nisan 1341 tarihinde münakit 109uncu içtimamın birinci celsesinde takarrür etmiştir.” (*Zabit Ceridesi*, c.18, s.388-392).

⁸⁹ A. Ş. Şakar, “Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi Kliniği”, *Sağlık Dünyası*, yıl 3, sayı 11, 1 Haziran 1957, s.2.

⁹⁰ (Kara Kedi) “P.C.N.”, *Tıp Yolunda Yılbaşı 1938*, s. 22. “Biz Darülfünun’un ‘Fe-Kaf-Tı’ında okuduk. Gerçi arap alfabesinin yıkılış ile alelacele Fransız okuyuş ile ‘P.C.N.’ ismini almıştı, ama ‘Fe-Kaf-Tı’lığından hiç kaybetmemişti. Ve biz, Darülfünun’un P.C.N.’inin, daha doğru tabiriyle ‘Fe-Kaf-Tı’sının en son talebesi... Lisede okuduğumuz tabiat ve fizik-kimyayın azıcık kuvvetlenmesi için tıp tahsilinden bir yılı harcamaya değer mi?”

⁹¹ Z. A. (Ziyaettin Ahmet), *Tıp Fakültesi ve Tıp Talebesi*, İstanbul, Tecelli Matbaası, 1936, s. 30 “Başta gelen dileğimiz, Tıp Fakültesi son staj yılının ve hiç olmazsa dil mektebinin lehine olmak üzere ihzarî namile bir yılı işgal eden F.K.T. sınıfında tadilat yapılmasıdır. Bu sınıf 1926 [sic] yılında Fransızlar gözönünde tutularak açılmıştır. O gündenberi oradan gelip geçen tıp talebesi bu sınıfa lüzumsuz olarak bakmaktadır... pek yıldığımız bu sınıf için adeta topa tutulmalıdır diyeceğimiz geliyor.”

Haydarpaşa’da bir Antropoloji Enstitüsü

1925 yılında, Tıbbiye’nin anatomi kürsüsü içinde “Türk Antropoloji Tedkikat Merkezi” (Institute d’Anthropologie Turc/Türk Antropoloji Enstitüsü) adı ile bir enstitü kurulmuştur.⁹² Enstitü’nün kuruluşunda Dr. Mouchet, diğer Anatomi müderrisleri Dr. Nurettin Ali [Berkol] ve Dr. İsmail Hakkı Bey (Yemen) ile birlikte yer almıştır. Türk Antropoloji Enstitüsü, bir Türk-Fransız kültür kurumu işlevindedir; *Türk Antropoloji Mecmuası*’nın ilk ciltleri iki dilde yayımlanmıştır. Derginin Fransızca sekreteri Dr. Aimé Mouchet’dir ve 1925-1929 yılları arasında yayımlanan yazıların çoğunluğu Fransız araştırmacılara aittir.⁹³ Bu yazarlar arasında Edebiyat Fakültesi profesörleri Georges Dumézil,

“İstanbul Darülfünunu [Emini] Nureddin ve Tıp Faültesi Reisi Neşet Ömer Bey Avrupa’dan Antropoloji Kongresinden avdetinde. Teşrinevvel 926”

⁹² Bu Merkezin kuruluşu için Şehsuvaroğlu I.X.1925 tarihini vermektedir. Bkz. B. N. Şehsuvaroğlu, “Bizde anatomi öğretimine dair”, *I.Ü. Tıp Fak. Mecm.*, c.15, sayı 1, 1952 (Ord. Prof. Nurettin Ali Berkol’un yetmişbeşinci yıldönümü için) s.396. Kansu, merkezin, derginin yayımından [Ekim 1925] önce “aynı yıl [1925] içinde” kurulduğunu yazmaktadır. Bkz. Ş. A. Kansu, *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi. Historique de l’institut turc d’anthropologie*, İstanbul, Maarif Matbaası, 1940, s.1. Kuruluş tarihini 1924 olarak veren kaynaklar da vardır: *İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi. Ders senesi 1930-1931*, İstanbul, Ekspres Matbaası, 1931, s.52 “Türkiye Antropoloji Merkezi, teessüs tarihi: 1924”.

⁹³ Ş. A. Kansu, *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi. Historique de l’institut turc d’anthropologie*, s.30-31.

Max Bonnafaus ve Théodore Lefèbvre de vardır. Derginin 8. sayısından (Ekim 1929) sonra yabancı yazar adı görülmemektedir. Dr. Mouchet’nin katıldığı araştırmalar “Türk ırkı” üzerinedir.⁹⁴

Darülfünun Rektörü Dr. Nurettin Ali [Berkol] ile Tıp Fakültesi Dekanı Neşet Ömer Beylerin [İrdelp] 12 Ekim 1926’da Paris’te verdikleri konferansların Antropoloji Enstitüsü aracılığıyla düzenlendiği anlaşılmaktadır.⁹⁵ Enstitü’nün kurucularından olan ve 1927’de Tıp Fakültesi Reisi seçilen dahiliyecî Müderris Süreyya Ali Bey’in [Kayacan] asistanı Şevket Aziz Bey [Kansu] aynı yıl içinde antropoloji eğitimi için Fransa’ya gönderilecektir.

Fen Fakültesi kadrosuna 1926 yılında Fransız öğretim üyeleri katılmıştır. Bu yıl Türkiye ile Fransa arasında bir kültür antlaşması yapıldığı ve Fransız müderrislerin bu antlaşma çerçevesinde Fen Fakültesi’ne geldikleri ileri sürülürse de,⁹⁶ böyle bir antlaşma bulunamamıştır.⁹⁷ Ancak, 1925-26 öğretim yılında Fransız okulları yeniden düzenlenerek öğretime başlamış⁹⁸ ve Fransız Hükümeti Tıp Fakültesi’nin asistanlarına burs vermiştir.⁹⁹ Hamdullah Suphi Bey’in [Tanrıöver] Maarif Vekilliği döneminde TBMM tarafından 1925’de

⁹⁴ Nureddin [Ali Berkol], Neşet Ömer [İrdelp], Süreyya Ali [Kayacan], [A.] Mouchet, İsmail Hakkı (Yemen), “Türk ırkı ile İstanbul’da yaşayan diğer ırkların mukayesevi tedkiki / Étude comparative de la race Turque et de quelques autres races vivant à Constantinople”, *Türk Antropol. Mecm. / Rev. Turque d’Anthropol.*, [I] No.2, Mart/Mars 1926, s.5-18/5-15; [II] No.3, Eylül/Septembre 1926, s.5-38/5-38; [III] No.4, Mart/Mars 1927, s.9-19/9-19 ve Nureddin [Ali Berkol], Neşet Ömer [İrdelp], Süreyya Ali [Kayacan], [A.] Mouchet, “Türk ırkı hakkında antropoloji tedkikati / Notes d’anthropologie sur la race Turque”, *Türk Antropol. Mecm. / Rev. Turque d’Anthropol.*, [I] No.5, Teşrinevvel/Octobre 1927, s.5-18/5-21; [II] No.6, Mart/Mars 1928, s.15-18; [III] No.7, Mart/Mars 1929, s.6-12. N. Maksudyan, *Türklüğü Ölçmek*, İstanbul, Metis yay., 2005, s.86 vd. ‘Türk Antropoloji Mecmuası’.

⁹⁵ Nureddin [Ali Berkol], “L’Université [actuelle] de Constantinople” (s.47-57), “İstanbul Darülfünunu’nun şekli-i hazırası” (48-60) *Türk Antropol. Mec. / Rev. Turque d’Anthropol.*, c.3, sayı 4, Mart 1927. Nurettin Ali Bey, konuşmasında Dr. Neşet Ömer Bey’in [İrdelp] Tıp Fakültesi hakkında bilgi vereceğini söylemekte ise de, bu konuşma metni yayımlanmamıştır.

⁹⁶ G. Ertem, “Fen Fakültesinde kimya öğretiminin geçmişi”, *İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi’nde Çeşitli Fen Bilimi Dallarının Cumhuriyet Dönemindeki Gelişimi ve Milletlerarası Bilime Katkısı*, ed. A. Y. Özemre, İstanbul, 1982, I.Ü. yay., Fen Fak., 176, s.65; F. Yeniçay, “İstanbul Üniversitesinde fiziğin gelişmesi”, *aynı kitap*, “İkinci Kısmi Reform (1926)”, s.40-41; E. Dölen, “İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi Elektromekanik Enstitüsü (1926-1935)”, E. Dölen ve M. Kaçar (editörler), *Türk Teknoloji Tarihi. 1. Türk Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi Bildirileri (15-17 Kasım 2001)*, İstanbul, Türk Bilim Tarihi Kurumu ve İSKİ yay., 2003, s.141.

⁹⁷ M. S. Bilmen, *Türkiye Cumhuriyetinin Taraf veya Dahil Olduğu Kültür Anlaşmaları*, Ankara, MEB yay., 1966; A. G. Ökçün, *A Guide to Turkish Treaties (1920-1964)*, Ankara, Ank. Üniv. Basımevi, 1966.

⁹⁸ N. Polvan, *Türkiye’de Yabancı Öğretim*, c.I, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1952, s.181-206. Bu konudaki önemli bir çalışma görülemez: L. Biskupski, *L’expansion et la propagation de la culture et de l’influence françaises en Turquie par les établissements scolaires français dans ce pays depuis la prise d’Istanbul jusqu’à nos jours*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Université de Paris, Paris, 1953.

⁹⁹ *Darülfünun Tıp Fak. Mecm.*, c.8, sayı 3, Nisan 1926, s.191 “Fransa Hükümeti tarafından mahiye beşyüz Frank tahsisat verilmek üzere Tıp Fakültesi’nden iki genç tabib ile Dişçi Mektebi’nden bir asistanın intihabı Fakülte Meclisince icra edilerek elektroterapi ve mekanoterapi için sabık müderris muavini Osman Cevdet [Çubukçu], fizyoloji için asistan Sadi Nazım [Nirven], protez için asistan Orhan [Okayay] Beylerin Paris’e gönderilmesine karar verilmiştir.”

alınan kararlarla, Darülfünun’a yabancı müderris getirilmesi imkanı sağlandığı savı daha doğru görünmektedir, çünkü zooloji Profesörü Raymond Hovasse, 1 Ocak 1926’da “Dışişleri Bakanlığı tarafından İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesinde Profesör” olarak görevlendirilmiştir.¹⁰⁰ Darülfünun’un 1341 [1925] Bütçe Kanunu’nda 50 000 liralık bir “Ecnebi mütehasıslar harcırah ve ücreti” faslı vardır.¹⁰¹ Yabancı profesörlerin getirilmesi konusunun 1924’te gündemde olduğu, fakat Darülfünun’un taşınmasının öne geçtiği anlaşılmaktadır.¹⁰²

Aimé Mouchet 1933 yılı başında, 1922 yılında yayımladığı bir kitabının genişletilmiş ikinci basımını yapmıştır.¹⁰³ Mouchet’nin bu tarihe kadar yayımlanan beş kitabı arasında tek yazarlı olan bir tek kitabı vardır ve Mouchet bu kitabın ikinci basımını yapmayı seçmiştir, çünkü kendisini göstermek zorundadır. Bu kitabın başına (s.5-8) Mouchet’nin 1908 ile Ocak 1933 yılları arasında yaptığı, toplam 114 yayının bir listesi yerleştirilmiştir. (Yayınlar arasında Pasteur Hastanesi’nin Mouchet’nin adıyla yayımlanan raporları yoktur.) Mouchet, İstanbul’da çalışmaya başladıktan sonra yayınlarının çoğunu Türk hekimlerle ortak yapmıştır.¹⁰⁴ Önceki kitaplarında olduğu gibi, Aimé Mouchet bu kitabının da zamanlamasını iyi yapmıştır: Atatürk’ün 15 Aralık 1930’da Darülfünunu ziyareti, değişimin bir işareti olarak algılanmış ve müderrisler kişisel çalışmalarını sergilemek için yayınlar yapmaya girişmişlerdir.¹⁰⁵ Bu bilimsel yayımların içinde bazı mesajlar da konulmuştur.¹⁰⁶

¹⁰⁰ A. Arslan, *Darülfünundan Üniversiteye*, İstanbul, 1995, Kitabevi yay., s.116; S. Kadıoğlu, “Raymond Hovasse’ın Türkiye’deki bilimsel çalışmaları ve Baltalimanı Hayvanat İstasyonu’nun kuruluşu”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c.IV, sayı 2, 2003, s.61-81.

¹⁰¹ 1341[1925] Darülfünun Bütçe Kanunu, 22 Nisan 1925. İkinci kısım: Darülfünun ve bilim medreseler masarif-i müşterekesi, (4) Ecnebi mütehasıslar harcırah ve ücreti.

¹⁰² I. H. Baltacıoğlu [demeç], *Hakimiyet-i Milliye*, 8 Şubat 1924, I. H. Baltacıoğlu, *Hayatım*, s.273. Darülfünun Emini Baltacıoğlu, “Yabancı müderrisler ne zaman gelecek, hangi medreseler için ne kadar müderris getirilecektir ?” sorusuna karşılık: “Bu durum vekaletin bir yazısı üzerine gündeme gelmiştir... 1340 [1924] bütçesine ödenek konulduğu takdirde, yabancı uzmanlar ilgili medreseler tarafından seçilip getirilecektir. Uzmanların Fransızca bilmeleri tercih nedeni olacaktır” açıklamasını yapmıştır.

¹⁰³ A. Mouchet, *Les artères coronaires de cœur chez l’homme*, Deuxième ed. , Paris, Éditions Médicales Norbert Maloine, 1933 (24.5x31.5 cm., 64 s.+XVII pl.) [Le Docteur A. Mouchet, Professeur à la Faculté de Médecine Stamboul]. Kitabın ilk baskısı: A. Mouchet, *Les artères coronaires de cœur chez l’homme*, Paris, A. Maloine et Fils, 1922 (48 s. +XVI pl.). Mouchet Türkiye’ye geldikten sonra, anatomist ve cerrah Pierre Brocq (1884-1960) ile aynı konuda bir çalışma yayımlamıştır: P. Brocq et A. Mouchet, *Étude anatomique des artères coronaires de cœur*, Paris, A. Maloine et Fils, 1920 (72 s.).

¹⁰⁴ Mouchet 1922’den sonra yaptığı 77 Fransızca yayının 45’ini Türk hekimlerle birlikte yapmıştır. Ortak yayın yaptığı Türk hekimler: Akif Şakir [Şakar], Kemal Cenap [Berksoy], Nurettin [Ali Berkol], Neşet Ömer [İrdelp], İsmail Hakkı Bey, Süreyya Ali [Kayacan], Ahmet Kemal [Atay], Hamza Vahit [Göğen], Avni Bey.

¹⁰⁵ Örneğin, Müderris Sait Cemil [Yiğit], *Zatî Mesai (Tetkikler ve Notlar, 1920-1930)/Travaux Originaux (Études et Notes, 1920-1930)*, İstanbul, Şirketi Müretbiye Matbaası, 1932 (İstanbul Tıp Fakültesi Sıcak Yerler Kürsüsü / Chaire de médecine exotique de la Faculté de Stambul. Professeur Sait Cemil, Officier d’Académie membre correspondant de la Société Médicale des Hôpitaux de Lyon) 271 s., 1 pl. Sait

Mouchet’nin kitabını aynı amaçla yayımladığını ve bütün yayınlarının listesini kitabının başına koyduğu kanısındayız.

Dr.Mouchet’nin “Ameliyat-ı cerrahi dersi” 1934’te Cerrahi Kliniği Direktörü Ord. Prof. Rudolf Nissen’in görüşü doğrultusunda kaldırılmış; Aimé Mouchet “Teşrih ameli mesaisi profesörü” yapılmıştır.¹⁰⁷ Böylece, Mouchet’nin 1925’te siyasal gücüyle Tıbbiye programına koydurduğu bir ders, üniversiteye egemen olan Alman istenciyle kaldırılmıştır. Bundan sonra, 1935-36 yıllarında Aimé Mouchet, Nurettin Ali Berkol ve Hamza Vahit Göğen ile birlikte dokuz ciltlik “systematiksel ve topoğrafisel anatomia” dizisini yayımlayacaktır.¹⁰⁸

Latin harflerinin kabulünden sonra belirginleşen Fransızca karşıtı tutum, Fransa’da öğrenim gören elemanlara da yönelmiştir. Tıbbî ve diğer bilimsel terimlere Türkçe karşılıklar aranması sırasında da aynı tutum hakim olmuştur.¹⁰⁹ İlginç olan, özellikle anatomi terimlerinin yeniden Latince’ye çevrilerek Türkçeleştirilmesinde emeği geçenlerin başında Dr. Mouchet’nin gelmesidir.¹¹⁰

Cemil Bey, [önsöz] “Büyük Münci ve Rehberimizin Darülfünunu teşriflerinde zatî mesai hakkındaki suallerine cevap vermek mevkiinde bulunan” kişilerden biri olarak toplu eserlerini yayımlamıştır.

¹⁰⁶ Kemal Cenap [Berksoy], *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Fisiyoloji Müessesesi Faaliyet ve Neşriyat ve Tekâmül Projesi 1909-1930*, İstanbul, Ahmet İhsan Matbaası Ltd., 1930, s.70-71 “Darülfünun ve ıslahatı: Bizde Tıp Fakültesi ve Darülfünun tensik ve ıslaha muhtaç mıdır ? İyi bir adıma ihtiyaç varken, Darülfünun’un maneviyeti ve şimdiki vaziyeti 1924ten beri bitaraf tarihçilerin derin tetkikine muhtaç, kompleks bir davadır. Tedris hey’etinin mühim ve Müderrisliğe giden kısmını ‘1. Otuz yaşını ikmal etmiş olmak; 2. Şubei ilmiyesinde yüksek meslek tahsilini ikmal etmiş olmak; 3. Hüviyeti ilmiyesine ait müspit bir eser vücuda getirmiş bulunmak; 4. Ecnebi lisanına vakıf olmak’ gibi şartlarla temin eden bir Darülfünun zaten yerinde saymağa mahkum idi.... Hele mektepten yeni çıkmış ecnebileri Müderris diye celbetmekle bir milli Darülfünuna terakki amili bahşedilebileceğini tasavvur etmek hayali bir iştir. Zira, bir milli Darülfünuna malikiyet iddeası, o gibi unsurlarla ne temin, ne de telif edilebilir. Unsurları milli olan Ordu ile iftihar edildiği gibi, milletin medeni ve ilmi varlığının miyar ve timsali de Darülfünun’un ancak milli unsurları olabilir.”

¹⁰⁷ A. Ş. Şakar, “Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi Kliniği”, *Sağlık Dünyası*, yıl 3, sayı 11, 1 Haziran 1957, s.2.

¹⁰⁸ İstanbul Üniversitesi’nin 1 numaralı yayını: N. A. Berkol, A. Mouchet ve H. V. Göğen’in ‘Baş ve Boyun’un Kısa Anatomia’sı ve Topografisel Anatomia’sı. *Dissectio, Birinci Kısım (Kemikler, Adaleler, Damarlar, Sinirler)* başlıklı kitabıdır (14x19.5 cm, İstanbul, Hüsnütabiat Matbaası, 1935, 2+332 s., 98 şekil. İstanbul Üniversitesi yayımları, sayı 1).

¹⁰⁹ Kemal Cenap [Berksoy], *Türkçede İlmî İstılahlar Meselesi. Yeni Türkçe Bilgi Diline Yabancı bir Dilin Nüfuzu*, İstanbul, Kader Matbaası, 1929. Türkçeleştirmenin öndegelen savunucularından Kemal Cenap Bey’in sözleri bir ikilem yansıtmaktadır: “Bir taraftan Fransız hars ve medeniyetinin taktirkârı olmak ve diğer taraftan Türkçe bilgi dilinin istiklâlini müdafaa etmek başka şeylerdir. Kafamda Frankofobi yoktur, fakat yüreğimde Türkofili vardır.”

¹¹⁰ Z. Zeren, *Lâtince-Türkçe-Osmanlıca Anatomi Sözlüğü ve Türk Anatomi Terimleri*, [1.bs.], İstanbul, Hüsnütabiat Basımevi, 1946, s.7 [2.bs., İstanbul, Çelikkilt Matbaası, 1959, İ.Ü. Tıp Fak. yay., 36, s.8-9] (Önsözlerim ve Anatomi terimlerimizin tarihine kısa bir bakış) “Lâtince terimlerin Türkçe anatomi kitaplarına konması ve öğretimde kullanılması içinde, uzun yıllar İstanbul Tıp Fakültesi’nin öğretim kadrosunda (1922-1939) yer almış olan Prof. Dr. A. Mouchet’nin de (1886-1941) yardımı dokunmuştur. Hatta bu eserdeki Lâtince isim ve sıfatların gramerce değişikliklerine ait ilk bilgilerimi ben de kendisine borçluyum”. Ayrıca, N. A. Berkol, “Prof. Dr. A. Mouchet”, *İ.Ü. Tıp. Fak. Mecm.*, c.4, sayı 17, 1941, s.2255.

Birinci Dünya Savaşının sonunda Türkiye’ye gelen Dr. Aimé Mouchet Üniversite’den İkinci Dünya Savaşının başlangıcında, 1939 yılı sonunda rahatsızlığını ileri sürerek ayrılmış ve Fransa’ya dönmüştür. Sözleşmesine göre, ayrıldığı tarihe kadar Fransızca ders vermeğe yetkilidir.¹¹¹ Üniversite’nin 1933’te yeniden kuruluşuyla hızla gerileyen Fransız kültürü, Dr. Mouchet’nin ayrılmasıyla Tıbbiye’de bir anlamda sona ermiştir. Bununla birlikte, günümüzde Tıp Fakülteleri programlarında yer alan ve F.K.B. (Fizik-Kimya-Biyoloji) olarak anılan sınıfın Dr. Aimé Mouchet ile başlayan bir dönemin eseri olduğu söylenebilir.

İstanbul Darülfünunu ve Üniversitesi’nin Tıp Fakültesi’nin Dr. Aimé Mouchet ile yaptığı sözleşmeler ve ilgili belgeler ¹¹²

Dr. Aimé Mouchet ile yapılan ilk sözleşme ‘kapitülasyon’ olarak nitelenebilecek özel hükümler içermektedir. Fransızca sözleşme Türkçe sözleşmeden önce yapılmış ve Fakülte Riyasetine dayatılmıştır, denilebilir. Sözleşmeler, 17 Şubat 1933’te yapılan dördüncü sözleşmeye kadar öz olarak değişmeyecektir. Dördüncü ve onu izleyen iki sözleşmede Dr. Mouchet’nin “siyasi işlerle meşgul olamayacağı” (madde 2) belirtilmiş, gelirinden vergi alınmaya başlanmış, kendisine Fransızca bilen muavin ve asistan verilmesini öngören madde sözleşmeden çıkarılmıştır. Ancak, 9 Şubat 1937’de yapılan son sözleşmede dahi derslerini Fransızca vermesine izni vardır.

1. Mukavelename [22 Eylül 1922]

*Dersaadet Darülfünunu
Tib Fakültesi*

Bir tarafda İstanbul Tıp Medresesi Reisi ve diğer tarafda Seririyat-ı Cerrahi-i Etfâl ve Ortopedi Müderrisi Mösyö Doktor Muşe [Mouchet], zirdeki mukavele ahkâmının icrasını müteakiben taahhüd ederler:

Madde 1 – Mösyö Doktor Muşe üçbuçuk sene için tavzif edilmiştir. Mukavele, gerek esbab-ı şahsiye gerek esbab-ı mecburiye dolayısıyla mümaileyh tarafından fesh edilebilir. Esbab-ı şahsiyeden naşi mukavelenamenin feshi takdirinde Mösyö Doktor Muşe üç ay mukaddem Tib Fakültesi Reisi’ne beyan-ı malumat edecektir.

¹¹¹ Prof. Aimé Mouchet anatomi ‘travo-pratik şefi’ olduktan sonra teorik ders vermemiş, Tıbbiye’nin anatomi laboratuvarında haftada dört gün 14-17 saatleri arasında yapılan disseksiyonları yetkinlikle yönetmiştir. Dr. Mouchet öğrencilerle Fransızca konuşmuştur (Dr. Mouchet’nin öğrencisi sayın Dr. Müfid Ekdal ile görüşme, 28 Mart 2005).

¹¹² Dr. Aimé Mouchet’ye ait belgeler İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi arşivindeki dosyasından alınmıştır. Personel Müdürü sayın Hatice Günay’a ve sayın Prof. Dr. Nuran Yıldırım’a bu konudaki yardımları için teşekkür ederim. Belgeler arasında 7.sırada verilen kararnamenin T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’ndeki kopyasını (Resim 10) sağlayan sayın Prof.Dr. Emre Dölen’e ayrıca teşekkür ederim.

Madde 2 – İstanbul Medresesi Reisi, Mösyö Doktor Muşe[’ye] Osmanlı müderrislerinin aldıkları veya atıyen alacakları tahsisat-ı fevkalade ile beraber senevi üçyüzaltmış Lira-yı Osmani maaş itasını taahhüd eder.

Madde 3 – İşbu mukavelename Fakülte Nizamnamesinin 37inci maddesinde¹¹³ mezkur esbattan gayrı bir sebep ile Hükümet-i Osmani canibinden fesh edildiği takdirde Mösyö Doktor Muşe’ye ber-vech-i bala maaş, mukavelenin kanunen mer’i olduğu müddet zarfında kesb-i istihkak edecektir. Bundan maada mümaileyhin birinci mevki ile Fransa’ya avdeti mesarifi de Hükümet-i seniyyeye aid olacaktır.

Madde 4 – Mösyö Doktor Muşe Fakülte’deki hizmeti dolayısıyla kendisini ifâ-i vazifeden men edecek bir maluliyete veya uzun bir hastalığa duçar olduğu halde maaşının iki seneliğine muadil tahsisat ahz edecektir.

Madde 5 – Mösyö Doktor Muşe senevi iki ay me’zuniyete hakkı olup, bu müddet Fakülte Nizamnamesine tevfiikan ve Reis ile ba’de-l itilaf temdid edilebilir.

Madde 6 – Mösyö Doktor Muşe Fakülte’de Osmanlı rüfêkasının mazhar olduğu bilcümle hukuk ve imtiyazatdan istifade edecektir. Kezalik onlar gibi aynı vezaif ve hidemat-ı meslekiye ile mükellef olacak ve Fakülte Nizamnamesine tevfi-k-i hareket eyliyecektir.

Meclis-i Müderrisinde hakk-ı re’ye malik olacak ve imtihan vezaifini icra edecektir.

Madde 7 – Mösyö Doktor Muşe’nin tedarisatı şerait-i atiye dahilinde temin edilecektir:

Mösyö Doktor Muşe Tib Medresesi’nin Cerrahi-i Etfâl ve Ortopedi seririyatının kendisine mevdu’ olan tedarisatını idare edecektir.

Mösyö Doktor Muşe’nin refakatinde Osmanlı teb’ası meyânında intihab edilecek bir agraje ¹¹⁴ bir veya iki asistan bulunacaktır. Agraje Fakülte Nizamnamesine tevfiikan müsabaka ile alınacaktır. Asistanın Fransızcaya vukufu meşrutdur. Tedrisat Fransızca olacaktır. Verilen dersler agraje veya asistanların biri tarafından hulasaten Türkçeye tercüme ve takrir edilecektir. Tedrisat, hem nazari hem ameli olacaktır.

Talim edilen derse müteallik olup nazari tedrisat için lüzumlu olan başlıca asar ve risail-i mevkute [Fakülte] kütüphanesinde bulundurulacaktır.

Mösyö Doktor Muşe’ye aid olan servis, tedrisat programına tevfiikan Fakülte Meclis-i Müderrisini tarafından tertib ve tanzim edilecektir. Meclis, Mösyö Doktor Muşe’nin kendi tedarisatına muktezi tedkikat-ı kimyeviye ve bakteriyolojiye ile radyolojiye-i klinike aid tedkikatı icra edebilmesi için lazım olan bilcümle tedabiri Fakülte bütçesinin müsaaadesi nisbetinde ittihaz edecektir.

Madde 8 – İşbu mukavele 17 Ağustos 1338/1922 tarihinden itibaren mer’i-ül icra olacaktır.

¹¹³ 20 Şubat 331/29 Rebiülahur 334 tarih ve 298 sayılı Darülfünun Tıp Fakültesi ve Şuabatı Nizamnamesi madde 37: “Bir müderris veya müderris muavininin vazife-i tedrisiyesinde tesamuhu veya müderrislik şeref ve haysiyetini muhill bir hareketi” karşısında yapılacak işlemi tanımlamaktadır, *Darülfünun Tib Fakültesi ve Şuabatı Nizamnamesi*, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1332-1334, s. 9.

¹¹⁴ Agraje: ‘Professeur agrégé’ veya ‘Agrégé chargés de cours’ kısaltması. Müderris muavini (Doçent) karışlıdır.

Dersaadet, 22 Eylül 1922

Ziya Nuri

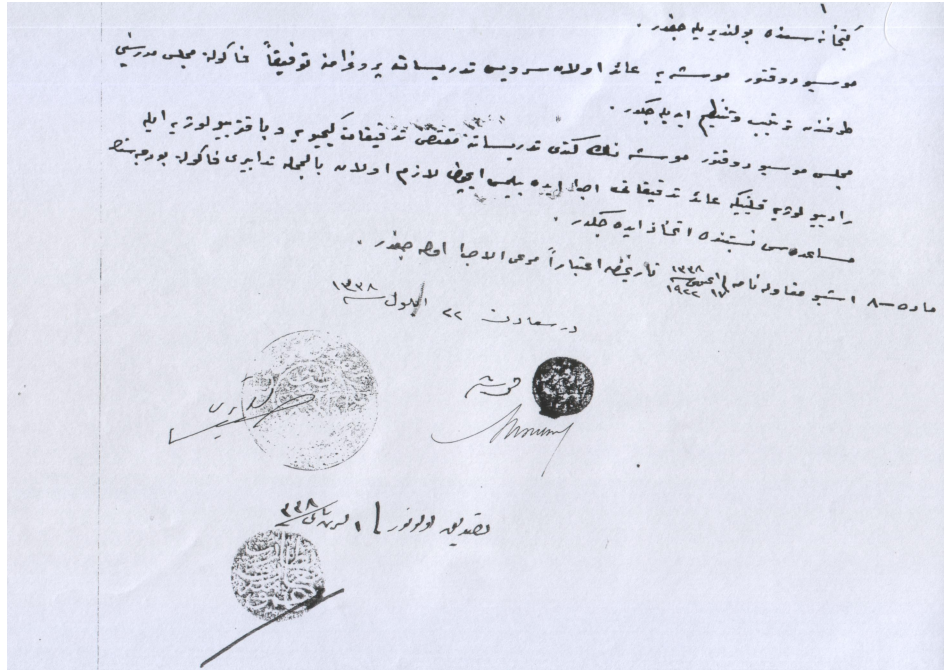
(mühür) *Darülfünun-u Osmani Tıp Fakültesi Riyaseti 1339-1341*

Muşe / Mouchet

(mühür) *Doktor Muşe*

Tasdik olunur 1 Teşrinevvel 1338

(mühür) *Maarif-i Umumi Nezareti*

Mukavelename imzalar (1922)

2. Mukavelename [20 Eylül 1922]

Contrat d'Engagement

M. le Doyen de la Faculté de médecine de Constantinople d'une part, et M. Le Docteur Aimé Mouchet d'autre part, s'engagent réciproquement à exécuter les dispositions du contrat ci-dessus:

Art.1 M. le Docteur Aimé Mouchet est engagé pour 3½ années, son contrat est résiliable de sa part, soit pour raisons personnelles, soit pour cause de force majeure. En cas de résiliation pour motifs personnels, M. Le Docteur Mouchet devra donner un préavis de trois mois à M. le Doyen de la Faculté de médecine.

Art.2 M. le Doyen de la Faculté de Médecine de Constantinople s'engage à mettre à la disposition de M. le Docteur Mouchet un traitement annuel de 360 Ltqs, ainsi que les indemnités que touchent ou que seront appelés à toucher dans l'avenir les professeurs Ottomans.

Art.3 Dans le cas ou le présent [contrat] viendrait à être rompu du fait du gouvernement Ottoman et pour des raisons autre qui son visées à l'art. 37 du règlement de la Faculté, le traitement sus visé restera acquis à M. le Docteur Mouchet pour durée légale de contrat. Le voyage de retour en France et en première classe de M. le Docteur Mouchet devra alors être mis à la charge du Gouvernement Impérial.

Art.4 En cas d'infirmité ou de maladie de longue durée cont(r)actée dans le service de la Faculté et l'empêchant de remplir ses fonctions, M. le Docteur Mouchet recevra une indemnité égale à deux années de traitement.

Art.5 M. le Docteur a droit à un congé annuel de deux mois qui pourra d'ailleurs être prolongé conformément aux dispositions du règlement de la Faculté et à la suite d'une entente avec M. le Doyen.

Art.6 M. le Docteur Mouchet jouira au sein de la Faculté de tout les droits de toutes prérogatives qui appartiennent à ses collègues Ottomans. Il aura aussi les mêmes obligations professionnelles qu'eux et devra se conformer aux règlements de la Faculté. Il votera au conseil et remplira les fonctions d'examineur.

Art.7 L'enseignement de M. le Docteur Mouchet sera assuré dans les conditions si-dessous indiquées:

M. le Docteur Mouchet aura la direction de son enseignement à la Faculté de Médecine.

M. le Docteur Mouchet disposera d'un agrégé et d'un ou deux assistants qui seront choisis parmi des sujets Ottomans. L'agrégé sera recruté au concours conformément au règlement de la Faculté; les assistants seront nommés après entente avec M. le Doyen de la Faculté et M. le Doct. Mouchet les uns et les autres devront posséder d'une manière suffisante la connaissance de la langue Française.

L'enseignement théorique nécessitera l'existence de la bibliothèque de la Faculté des principaux traités et périodiques relatifs à la matière enseignée.

L'organisation de ce service sera réglé par le conseil de la Faculté et conformément au programme d'études. Le conseil prendra également toutes les mesures nécessaires pour permettre à M. le Docteur Mouchet de procéder aux examens cliniques et nécessaires à son enseignement ainsi qu'à la radiologie clinique, autant que le budget de la Faculté permettra.

Art.8 Le contrat ci-dessus portera ses effets à dater du 17 Août (1922) 1338.

Fait à Constantinople, le 20 Septembre 1922

Muşe / Mouchet

Ziya Nuri / Zia Noury

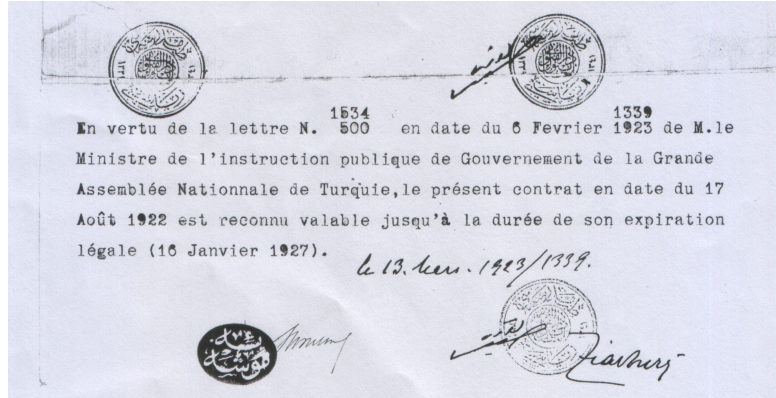
(mühür) *Darülfünun-i Osmani Tıp Fakültesi Riyaseti 1339-1341*

Tasdik olunur 1 Teşrinsani 338

(mühür) *Maarif-i Umumi Nezareti*

3. Bildirim [6 Şubat 1923]

Tıp Fakültesi Riyaseti'nin 13 Mart 1923/1339 tarih ve [Tıp Fakültesi Reisi] Ziya Nuri imzalı yazısı, 17 Ağustos 1922 tarihli mukavelenin TBMM Hükümeti Maarif Vekaleti'nin 6 Şubat 1339/1923 tarihli mektubu ile onaylandığını ve mukavelenamenin 16 Ocak 1927 tarihine kadar geçerli sayılacağını belirtmektedir.

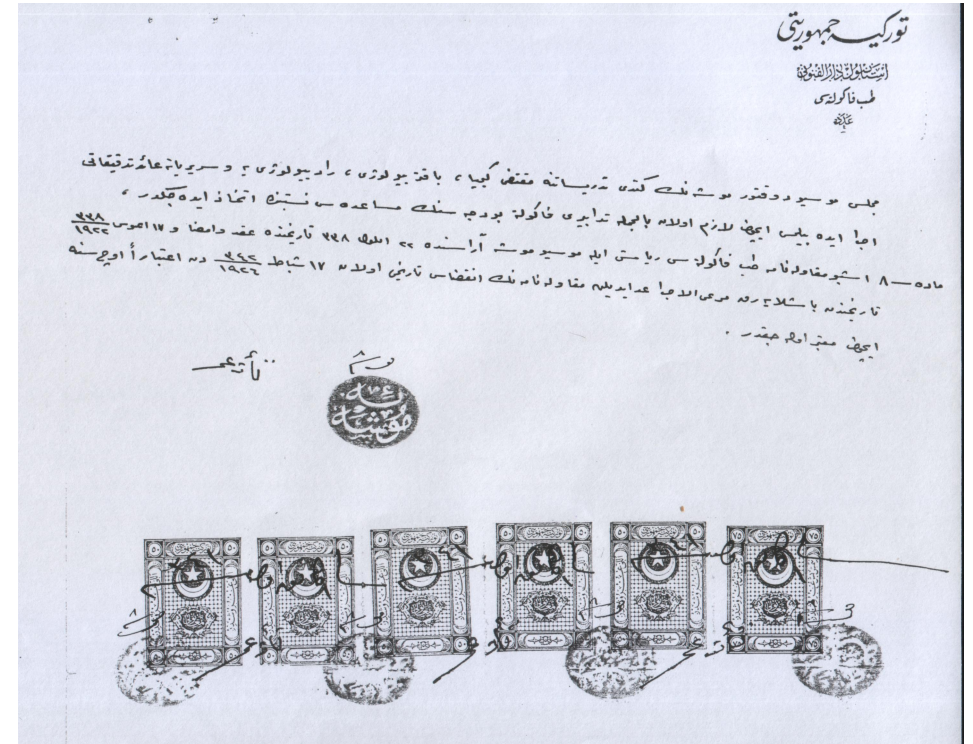
Bildirim (1923)

4.

Mukavelename [1 Aralık 1925]

Dr. Mouchet'nin ilk mukavelesinin süresi dolmadan önce yeni bir mukavele yapılmıştır.¹¹⁵ Mukavelenin bir tarafında "İstanbul Tıp Fakültesi Reisi" vardır. Mouchet "Ameliyat-ı Cerrahiye ve Cerrahi Teknik Müderrisi" olarak anatomi bölümüne geçmiştir.

¹¹⁵ Dr. Aimé Mouchet'nin sözleşme süresi, Dr. Gabriel Delamare ve daha önce ayrılan diğer iki Fransız müderrisin (Decumaeu ve Boutonnet) süresiyle bir tutulmuştur. Mouchet'nin sözleşmesi yenilenirken, Delamare'in görevine son verilmiştir. Dr. Mazhar Osman [Uzman], *İstanbul Seririyatı*'nda (c.7, numero 1, Mayıs 1341 [1925], s.207-208) yayınladığı "Ecebi Muallimler" başlıklı (imzasız) bir yazıda, özellikle Dr. Delamare'ı överek sözleşmesinin dört yıl uzatılmasını savunmuştur. Ona göre, Fransızlar "islahat diyenleri iskat için" getirilmiş, hiç bir olanak tanımamaya "ecnebilere istifade edemeyeceğimiz planı takib" edilmiştir. Mazhar Osman için Fransız müderrislere sunulanlar yeterli değildir: "Ne olurdu dört senedir bu muhterem zatların yanına beşer-altışar güzide verseydik. Biz de fen adamı yetiştirseydik, hele seririyatlarımızdan, hastanelerimizden birinin başına bu zatlardan birini koysaydık Yakında Delamare ile Mouchet'nin isimlerini Fransa'nın en mümtaz hekimleri arasında göreceğimize şübhemiz olmasın. İstanbul köprüsünden geçmekle şan ve şerefe daha kolay erişeceklerdir. ... Kontratlarını hiç olmazsa dört sene daha temdit etmeliyiz. Bu defa her birine seririyat, müteadid asistanlar vermeliyiz, hatta Delamare'in dersini emraz-ı intaniye seririyatı yapmalıyız. Gülhane Alman üstadların eseri üzerine yürümek sayesinde zamanın sadmelerinden müteessir olmaksızın terakkisine devam etmişdir, Bakteriyojijane Nicolle'un çıkarılarak yaşiyor ve memleketin her ihtiyacını temine çalışıyor. Ne olur bir-iki müessese daha kazanalım, hele herşeyden evvel bu zatlardan çalışmasını öğreneelim. Memleketimizde az çok kabil-i takdim hekimler olduğu halde İstanbul tıbbı Avrupa'nın ikinci üçüncü derece darülfünunları ile bile boy ölçüşmüyor". Aynı tarihte iki yayın daha yapan Dr. Gabriel Delamare bütün çalışmalarını ortaya koymuştur: *Études et Notes*, Constantinople, Imp. Ahmed Ihsan & Cie, 1924 (112 s.) ve *Le fonctionnement de la chaire de médecine exotique en 1923*, Constantinople, Imp. Ahmed Ihsan & Cie (16 s. +1 pl.) Buna rağmen sözleşmesi yenilenmeyen Dr. Delamare Türkiye'den ayrılarak Asunción (Paraguay)'daki Tıp Bilimleri Fakültesi'ne öğretim üyesi olmuş, Buenos Aires (Arjantin)'de ölmüştür.

Mukavelename imzalar (1925)

- Md. 1 Mukavele süresi 3 yıldır.
Md. 2 Osmanlı müderrisleri yerine "Türk müderrisleri" yazılmıştır. Maaşı "Mahiye ellibeş liradan senevi altıyüz Türk Lirası" olmuştur.
Md. 3-5 [İlk mukavelename ile aynıdır.]
Md. 6 Mösyö Doktor Muşe Fakülte'deki "Türk" rüfekaşının mazhar olduğu.[devamı aynıdır]
Md. 7 Mösyö Doktor Muşe Tıp Fakültesi'nin Ameliyat-ı Cerrahiye ve Cerrahi Teknik tedrisatını ifa edecektir.
Mösyö Doktor Muşe refakatinde Türk tebası meyânında intihab edilecek bir müderris muavini, bir veya iki asistan bulunacaktır. Muavin, Fakülte Nizamnamesine tevfiakan müsabaka ile alınacak ve asistanlar Tıp Fakültesi Reisi ile Mösyö Muşe arasında ba'de-l-ittilaf tayin edilecektir. Bunların kafi derecede Fransızcaya vukufu meşruttur.
Tedrisat Fransızca olacaktır. Verilen dersler muavin veyahud asistanlardan biri tarafından hulasaten Türkçe'ye tercüme ve takrir edilecektir. [devamı aynıdır].
Meclis-i Müderrisin, Mösyö Doktor Muşe'nin kendi tedrisatına muktezi kimya, bakteriyojij, radyoloji ve seririyata aid tedkikat ifa edebilmesi için bilcümle tedabiri bütcesinin müsaadesi nisbetinde ittihaz edecektir.

Md. 8 İşbu mukavele Tıp Fakültesi Reisi ile Mösyö Muşe arasında 22 Eylül 338 arasında akd ve imza ve 17 Ağustos 338/1922 tarihinden başlayarak mer’ü’l-icra addedilen mukavelenin inkıtası tarihi olan 17 Şubat 342/1926’dan itibaren üç sene için muteber olacaktır.

Neşet Ömer Muşe (mühür) E. Muşe
1 Kanunvevel 341 Muvafıkdır 8 Kanunvevel 925

Dr. Mouchet 15 Ocak 1926’da “Ameliyat-ı Cerrahiye ve Cerrahi Teknik Müderrisi” görevinin üstüne “Teşrih Ameli Mesai Şefi” olmuştur.

5. Kararname [30 Haziran 1928]

Darülfünun Tıp Fakültesi ameliyat-ı cerrahiye ve cerrahi teknik müderrisi ve travo-pratik şefliğinde şehri ikiyüzelli Türk Lirasile müstahdem Doktor Muşe ile münakid 1 Kanunvevel 925 tarihli mukavelenamenin tarih-i inkıtasından itibaren dört sene daha temdidi hakkında tanzim olunan merbut mukavelenamenin teatisi, Maarif Vekalet-i celilesinin 28 Haziran 928 tarih ve 1718 numarolu tezkiresile vuku’ bulan teklifi Maliye Vekalet-i celilesinin 28 Haziran 928 tarih ve 1189 numarolu mütaleanamesi üzerine İcra Vekilleri Hey’eti’nin 30 Haziran 928 tarihli ictimainda tasvib ve kabul olunmuştur.

30 Haziran 928

Reis-i cumhur Gazi Mustafa Kemal

Başvekil İsmet, Adliye Vekili Mahmud Esad Beyefendi (seyahatde), Müdafaa-i Milliye Vekili Mustafa Abdülhak, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Hariciye Vekili Doktor Tevfik Rüşdü, Maliye Vekili Saracoğlu Şükrü, Maarif Vekili Mustafa Necati Beyefendi (seyahatde), Nafia’ Vekili Behiç, İktisad Vekili Mustafa Rahmi Beyefendi (seyahatde), Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekili Doktor Refik

6. Mukavelename [28 Mayıs 1928]

Mukavelenamede “Fransız tebaasından Mösyö Doktor Muşe Tıp Fakültesi Ameliyat-ı Cerrahiye ve Cerrahi Teknik Müderris ve Teşrih Travo-pratik Şefi olarak tanıtılıyor.

Md. 1 [aynıdır]

Md. 2 Dr. Mouchet “Darülfünun ecnebi mütehasıslar tahsisatından şehri” 250 TL alacaktır.

Md. 3 Hükümet-i Osmani yerine “Hükümet-i Cumhuriyet” denilmiştir.

Md. 4-7 [aynıdır]

Md. 8 İşbu mukavelename Tıp Fakültesi riyaseti ile Mösyö Doktor Muşe arasında 1 Kanunvevel 341 tarihinde akd ve imza 17 Şubat 342/1926 tarihinden başlayarak üç sene mer’ü’l-icra addedilen mukavelenamenin inkızası olan 17 Şubat 1929 tarihinden itibaren dört sene için muteberdir.

Md. 9 İşbu mukavelename İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi’nde 28 Mayıs 1928 tarihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

7. Kararname [13 Mayıs 1933]

Darülfünun Tıp Fakültesi Cerrahi Ameliyat müderrisliğinde çalışan ve mukavelenamesi müddeti 7 Şubat 1933 tarihinde biten Dr. Mouchet Beyin 9682 sayılı kararnameden istisnaen¹¹⁶ ve ilişik mukaveleye göre bir sene daha çalıştırılmasına izin verilmesi; Maarif ve Maliye Vekillerininin 17/4/933, 7/5/1933 tarih ve 6832, 6499/248 sayılı tezkereleri üzerine İcra Vekilleri Hey’etininin 13. 5. 1933 toplantısında kabul olunmuştur.

T. C. BAŞVEKALET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube: 14762
Sayı: 14762

KARARNAME

Darülfünun Tıp Fakültesi Cerrahi Ameliyat Müderrisliğinde çalışan ve mukavelenamesi müddeti 7 şubat 933 tarihinde biten Dr. Mouchet Beyin, 9682 sayılı kararnameden istisnaen ve ilişik mukaveleye göre bir sene daha çalıştırılmasına izin verilmesi; Maarif ve Maliye Vekilliklerinde 17/4/933, 7/5/933 tarih ve 6832, 6499/248 sayılı tezkereleri üzerine İcra Vekilleri Heyetininin 13/5/933 toplantısında kabul olunmuştur.

13/5/933

REİSİCUMHUR
Gazi M. Kemal

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V.
Ha. V. V. Ma. V. Mi. V. Na. V.
İk. V. S. İ. M. V. G. İ. V. Zr. V.

080 10 01 02 36 35 10

Kararname (1933)

¹¹⁶ İcra Vekilleri Heyeti’nin 2 Temmuz 1930 tarih ve 9682 sayılı Kararnamesi. “Bütçe umumi muvazenesine dahil olan tahsisatı döviz noktai nazarından” inceleyen Heyet, “mümkün olduğu kadar tasarruf ve mümkün olduğu kadar yerli malı kullanmak” kararını almıştır. Kararname md. 4 “Ecnebi mütehasıs tayini Heyeti Vekile müsaadesile mümkündür” (*Resmi Gazete*, sayı 1579, 25 Ağustos 1930, s.9321-9322).

8. Mukavelename [17 Şubat 1933]

Darülfünun Emimi Muammer Raşit Bey [Seviğ] vekili Dr. Tevfik Recep Bey [Örensoy] ile Fransız tebeasından Dr. Mouchet Bey arasında aşağıdaki şartlar dairesinde mukavele akdolanmıştır.

- Md. 1 Müderris Dr. Mouchet Bey İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Ameliyat-ı Cerrahi ye ve Cerrahi Teknik tedrisatını ifayı ve her hafta azami iki saat nazari ve dört saat ameli ders vermeyi deruhte eder.
- Md. 2 Müderris Dr. Mouchet Bey Darülfünun’da tanzif edildiği müddetce hariçte siyasi işlerle meşgul olamaz
- Md. 3 Her ay sonunda 150 TL ücret verilecektir.
- Md. 4 Mukavele müddeti esnasında neşredilecek olan kanun ve vergilerden kendisine tatbik edileceğini şimdiden bilir ve buna muvaffakat eder.
- Md. 5 Müderris Dr. Mouchet Bey sıhhi mazereti dolayısıyla vazifesine devam edemezse hakkında ücretli devlet memurlarının tabi oldukları ahkam tatbik olunacaktır.
- Md. 6 Mukavele 1 yıllıktır.
- Md. 7 Mukavele tecdit edilmediği takdirde Müderris Dr. Mouchet Bey’e memleketine geri dönmesi için 200 TL verilecektir.
- Md. 8 İki akit taraftan biri diğerine üç ay evvel tahriren malumat vermek şartıyla bu mukaveleyi feshedebilir.
- Md. 9 Umumi tatile tesadüf etmek mebde ve müntehası Tıp Fakültesi reisi tarafından tayin edilmek üzere üç ay mezuniyet verilir.
- Md. 10 Müderris Dr. Mouchet Bey Tıp Fakültesinde Türk refiklerinin bilcümle vekaip ve vezaifini aynen kabul eder.
- Md. 11 Müderris Dr. Mouchet Bey tedrisatını Fransız lisanı ile yapacak ve ders notlarını bu dilde yazılı olarak talebesine verecektir.

9. Kararname [7 Mart 1934]

Maarif Vekilliğinden yazılan 5/2/1934 tarih ve 7591 sayılı tezkerede: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Ameliyatı Cerrahiye Profesörü M. Mouchet’in hizmetinden bir müddet daha istifade edilmek üzere 17 Şubat 1934’te biten mukavelenâmesi müddetinin üç sene daha uzatılması için bir karar verilmesi istenilmiş ve Maliye Vekilliğinden yazılan 6/3/1934 tarih ve 4675/137 sayılı mütalâanâmede, İstanbul Üniversitesinde kullanılacak ecnebî Profösörlerle uzun müddetli mukavele akdi hakkında evvelce hazırlanan kanun lâiyhası henüz kat’iyet kesbetmemiş olmasına ve bahsi geçen kanun lâiyhasının tasdikine kadar müddetleri bitenlerle yeniden mukavele yapılması da zarurî bulunduğu göre, mukavele projesinde görülen bu üç senelik müddetin Profösör Mr. Mouchet için kat’î ve Maarif Vekilliği için ihtiyarî olmak kaydıyla mukavele akdinde mahzur olmadığı bildirilmiştir.

Bu iş İcra Vekilleri Heyetince 7/3/1934’te görüşülerek Maliye Vekilliğinin mütalâasına göre muamele yapılması tasvip ve kabul olunmuştur.

Reisicumhur G. M. Kemal

BŞ. V. İsmet, AD. V. Ş. S., M. M. V. Z., DA. V. Ş. K., HA. V. Dr. T. R., MA. V. F., MF. V. H., NA. V. A., İK. V. M. C., S. İ. M. V. Dr. R., G. İ. V. A. R. Z., ZR. V. M.

Darülfünun Müderrislerinden Üniversite’ye alınanlar ile 1933’te İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne getirilen Alman hekimler “Ordinaryüs Profesör” yapıldıkları halde, Dr. Aimé Mouchet Profesör (Anatomia Professoru) olarak bırakılmıştır.¹¹⁷

10. Mukavelename [17 Şubat 1934]

Maarif Vekaleti namına Üniversite Rektörü Ordinaryüs Prof. Dr. Neşet Ömer Bey [İrdelp] ve Fransız tebeasından Prof. Mouchet Bey arasında aşağıdaki şartlar dairesinde mukavele akdolanmıştır.

- Md. 1 Prof. Dr. Mouchet Bey İstanbul Üniversite Tıp Fakültesi Teşrih ameli mesaisi profesörlüğünü ifayı ve her gün dört saat ameli ders vermeyi deruhte eder.
- Md. 2 [aynıdır]
- Md. 3 350 TL ücret verilecektir.
- Md. 4-5 [aynıdır]
- Md. 6 Mukavele müddeti 3 senedir.
- Md. 7-10 [aynıdır]
- Md. 11 Prof. Dr. Mouchet Bey tedrisatını Türkçe ve Fransızca lisanı ile birlikte yapacaktır.
- Md. 12 Mukavele üç nüsha olarak İstanbul’da imza ve teati edilmiştir.

11. Belge [tarıhsiz]

Tıp Fakültesi teşrih Prof. Dr. Mouchet’nin Fakültemizden almakta olduğu 350 lira ücreti şehriyeden her ay muntazaman 22 lira kazanç, 36 lira 36 kuruş buhran ve 29 lira 16 kuruş muvazene vergisi kesilmekte olduğunu mübeyyin işbu kayıt sureti talebine binaen verilmiştir].

12. Mukavelename [9 Şubat 1937]

Kültür Bakanlığı namına Üniversite Rektörü Pr. C. Bilsel diğer taraftan Dr. Pr. Mouchet arasında aşağıda gösterilen şartlar dairesinde mukavele akdedilmiştir.

- Md. 1 Pr. Dr. Mouchet Kültür Bakanlığı tarafından İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi “teşrih ameli mesaisi Profesörlüğüne” tayin edilmiştir.
- Md. 2 Pr. Dr. Mouchet Üniversite’de tanzif edildiği müddetçe haricde siyasi işlerle meşgul olamaz ve yabancı bir müessese veya her hangi bir memleketin ilmi, ticari, içtimai ve neşriyata müteallik resmi veya fahri hiç bir propagandasını yapamaz.
- Md. 3-5 [aynıdır]
- Md. 6 Mukavale müddeti 17 Şubat 1940’a kadar 3 senedir. Bu müddet Dr. Mouchet için mecburi Kültür Bakanlığı için ihtiyaridir.
- Md. 7-10 [aynıdır]

¹¹⁷ Darülfünun Tıp Fakültesi Müderrislerinden Üniversite kadrosuna alınanlar arasında klinik kürsülerinden yalnız Akil Muhtar [Özden] ile Neşet Ömer [İrdelp] vardır. Diğer müderrisler: Nurettin Ali [Berkol], Aimé Mouchet, Kemal Cenap [Berksoy], Saim Ali [Dilemre], Tevfik Recep [Örensoy] ve İsmail Hakkı [Çelebi] temel bilimler ve laboratuvar dallardandır.

Md. 11 Pr. Dr. Mouchet tedrisatını Türkçe ve Fransızca lisanile birlikde yapacaktır.
Md.12 Kültür Bakanlığı ile Pr. Dr. Mouchet arasında tahaddüs edecek bütün ihtilafları hal ve fasla Türk mahkemeleri selahiyetdardır.
Md. 13 İki nüshadır.

Prof. Aimé Mouchet (1886-1941) and the decline of French cultural dominance in Turkish medical education

Şeref Etker

Anatomist and surgeon Aimé Mouchet arrived in Istanbul as a conscript officer of the French occupation forces at the end of the First World War. He was subsequently appointed professor of pediatric surgery and orthopaedics at the Medical Faculty of the Istanbul University in 1922, and Professor of Anatomy in 1925. Professor Aimé Mouchet was granted the privilege of instructing in French – the language which had dominated modern medical education in Turkey literally for a century.

Professor Mouchet was instrumental in the introduction of the French curriculum into the Medical Faculty in the academic year 1924-1925, where a basic sciences certificate was a prerequisite for subscription. Aimé Mouchet was also a founding member of the *Turkish Institute of Anthropology*, and the French editor of its bi-lingual (Turkish and French) journal launched in 1925.

Dr. Aimé Mouchet remained in Istanbul until the beginning of the Second World War, where he also served as the Chief of the French “Pasteur” hospital in the city. Professor Mouchet assisted in the definition of Turkish equivalents for the current Ottoman and French terms in anatomy. Dr.Mouchet’s departure marked the decline of French medical culture in Turkey.

Key words: Aimé Mouchet, anatomy, anthropology, France, Istanbul University, medical education; Anahtar sözcükler: Aimé Mouchet, anatomi, antropoloji, Fransa, İstanbul Üniversitesi, tıp öğretimi.

Profesör A.Mouchet
(*Tıp Yolunda Yılbaşı, 1932 Yılı Hatırası, Resimli Ay Matbaası [İstanbul], 1932, s.3*)